

FÖLDGÖMB

A MEGISMERÉS KALANDJA

WWW.AFOLDGOMB.HU

ALAPÍTVÁ: 1929

1750 FT | 5 € | 25 LEJ

2024. JANUÁR–FEBRUÁR

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

JAPÁN UTCANÉZETBEN

KASTÉLYPARK, EXTRÁKKAL
CÉGÉNYDÁNYÁD

HA RENG A HEGY...
MAROKKÓ

A HATALMAS CARCASSONE
HÁZFALAKRA FESTETT
FÁJDALOM
BELFAST

SZIVACSVÁROS
A KÉK AZ ÚJ ZÖLD

IZLAND ÉS AURORA BOREALIS

2024. március

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1.

+36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463

www.eupolisz.hu

 EUPOLISZ

AZ ESEMÉNYEK SŰRŰJÉBEN

▷ DR. NAGY BALÁZS, FŐSZERKESZTŐ

A Földgömb 42. évfolyamába lépve – 95 évvel a lapindítás után – hasonlóképp kezdjük az évet, mint már több mint egy évtizede, ugyanakkor szintet is ugrunk. Kezünkben magazinunk idei első száma, tele olyan cikkekkel, amelyek mélyre ásva, a legszélesebb áttekintést adva és mégis személyesen mesélnek egy-egy helyszínről, legyen az a japán utcák világa, a belfasti konfliktus múltja és jelene, egy nagyszerű kastélypark élete, a szivacsváros-működés vagy az őszi, marokkói földrengés.

Mindeközben gőzerővel szervezzük a most már a Földgömb nevével összeforrt hazai expedíciós klímakutatás következő, valóban nagy akcióját. Ami igazából immár két expedíció, hiszen itt a déli félgömb nyara, indulhatunk ismét az Andokba, Chilébe! Az egyik csoport januárban a már másfél évtizede elemzett Ojos del Saladón dolgozik, míg a másik – geográfus, geofizikus, biológus – kutatócsapatunk pedig, chilei és olasz résztvevőkkel együtt februárban a patagóniai vonulatokban és a tűzföldi Darwin-hegységben folytatja a még a pandémia előtt elkezdett vizsgálatokat, méréseket, de új helyszíneken is munkához lát.

Eközben pedig még a kutató-utánpótlással is foglalkozunk, hiszen alapítványunk PermaChile programját felvették a nemzetközi PermaIntern-hálózatba, amely az örökfagyott területeken zajló környezetkutatás oktatási/képzési részét fogja össze. Emellett persze a Földgömb-földrajzverseny szervezéséről se feledkezzünk el! Mindezek pedig megjelennek majd magazinunk oldalain is.

Kutatócsoportjaink 2024-es expedíciós célterületei:

a Száraz-Andok 6000 méternél is magasabb hegyvilága (fent), valamint Patagónia és a Tűzföld vad hegyiségei (lent)

FOTÓK: NAGY BALÁZS

FÖLDGÖMB

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XLII. ÉVFOLYAM, 368. LAPSZÁM
2024. JANUÁR–FEBRUÁR

FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

SZERKESZTŐ-MUNKATÁRSÁK:

BARABÁS AMBRUS, HEILING ZSOLT

HONLAP, KÖZÖSSÉGI MÉDIA:

HEILING ZSOLT, TÓTH FRANCISKA

RÁDIÓS SZERKESZTŐ-MŰSORVEZETŐ:

ÉRCZFALVI ANDRÁS

ÁLLANDÓ SZERZŐK:

DR. BOTTLIK ZSOLT, DR. FRANCISCS LÁSZLÓ,

DR. JAKAB GUSZTÁV, DR. KARÁCSONYI DÁVID,

KEREKES ISTVÁN, LADÁNYI TAMÁS, LEVICZKI ANITA,

SARUSI ISTVÁN, SZIRMAI GÁBOR,

DR. TAMÁSKA MÁTÉ, DR. TELBISZ TAMÁS

TERVEZŐ ÉS KÉPSZERKESZTŐ: HEILING ZSOLT

OLVASÓSZERKESZTŐ: MÁRTON BELA

NYOMÁS: KESKENY ÉS TÁRSAI 2001 KFT.

KIADÓ: HEILING MÉDIA KIADÓ KFT.

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.

E-MAIL: SZERKESZTOSEGE@AFOLDGOMB.HU

A KIADÁSÉRT FELEL: HEILING ZSOLT

MEGJELENIK KÉTHAVONTA, MINDEN PÁROS HÓNAP ELEJÉN,

ÉVENTE 6 ALKALOMMAL.

TERJESZTI A LAPKER ZRT. ÉS ALTERNATÍV TERJESZTŐK

ELŐFIZETHETŐ:

E-MAIL: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU

VAGY WEBÁRUHÁZUNKBAN: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

RÉGEBBI LAPSZÁMAINK MEGVÁSÁROLHATÓK

AZ EBOLT.AFOLDGOMB.HU WEBÁRUHÁZBAN.

A KIADÓBAN NINC SZEMÉLYES ÜGYFÉLFOGADÁS!

ELŐFIZETŐI ÜGYFÉLSZOLGÁLAT: KRIZSÁN SAROLTA

E-MAILEN: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU

TELEFONON: HÉTFŐN ÉS SZERDÁN:

10–12 ÓRAIG, TEL.: (06-30) 904-5876

MINDEN JOG FENNTARTVA! A MAGAZINBAN MEGJELENT KÉPEKET, ÁBRÁKAT ÉS SZÖVEGEKET A KIADÓ ENGEDÉLYE NÉLKÜL TILOS KÖZZETENNI, REPRODUKÁLNI, SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZERBEN TÁROLNI ÉS TOVÁBBADNI. MEG NEM RENDELTE FÉNYKÉPEKET ÉS KÉZIRATOKAT NEM ÖRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA. A LAPBAN MEGJELENT HÍRDETESEK TARTALMAÉRT A KIADÓ

NEM VÁLLAL FELELŐSÉGET!

HU ISSN 1215-8690

PULITZER-EMLEKDŐJ (2008)

GÁRDI BALÁZS SZERZŐNK LAPUNKBAN MEGJELENT ANYAGAI ELISMERÉSEKÉNT

SZOCIOGRÁFIA-KÜLÖNDÍJ (2012)

TÁRSADALMI TÉMAJÚ RIPIORTJAINK, KÉPSOROZATAINK ELISMERÉSEKÉNT

MAGELLÁN-SZOROS-DÍJ (2020)

A FÖLDGÖMB ALAPÍTVÁNY CHILEI KLIMAKUTATÁSI PROGRAMJÁÉRT

MBI MAGYAR BRANDS

KIVÁLÓ FOGYASZTÓI MÁRKA ('18, '19, '20, '21, '22, '23)

34

EGY TAVASZI NAP JAPÁNBAN

52

BELFAST – HÁZFALAKRA FESTETT FÁJDALOM

62

KASTÉLYPARK EXTRÁKKAL

80

A KÉK AZ ÚJ ZÖLD

PILLANTÁS AZ ÉGRE

FRANCISCS LÁSZLÓ: **TŰZMADÁR – CARINA, A VIHAROS CSILLAG BÖLCSŐJE** ▶

4

FLÓRA ÉS FAUNA

JAKAB GUSZTÁV: **A KÁRPÁTI SÁFRÁNY** ▶

6

ÚTI TIPP

HORVÁTH RÓBERT: **A HATALMAS CARCASSONE** ▶

8

FLÓRA ÉS FAUNA

MORVAI SZILÁRD: **KERESZTES LOVAGOK, AVAGY PARLAGI SASOK?** ▶

12

NAGY BALÁZS: **MAROKKÓ, MAGAS-ATLASZ, 6.8 – HA RENG A HEGY...** ▶

16

FÖLD ÉS ÉG

LADÁNYI TAMÁS: **AZ AURORA, A SZÖVÉS, A VÁSZON ÉS A CÉRNA** ▶

24

MŰLT IDŐ

GRYNAEUS ANDRÁS: **KATALÓNIA – HÉTKÖZNAPI SZABADSÁGHARC EGY SZABAD NEM-ORSZÁGBAN** ▶

26

SZÁM-TÉR-KÉP

LABÁTH ÁDÁM: **800 ÉV KONFLIKTUS – AZ ÍR NACIONALIZMUS ÉS A BRIT GYARMATOSÍTÁS** ▶

32

FOTÓ: ALCZKI MANDÓ

KOCSÁNY KORNÉL: **EGY TAVASZI NAP JAPÁNBAN** ▶

34

Kényelmes tempóban eszem, a gyönyörű mintákkal díszített, általában lakkozott hasi (evőpálcika) használata gyorsabb iramot nem is tesz lehetővé számomra, pedig alig várom, hogy streetfotóra teremtett, kis kamerámmal a szokásos felfedezőutamra induljak. Annál is inkább, mert különleges lesz ez a nap: Kiotó külvárosában nézem meg a sakurát (cseresznyevirágzás)...

LABÁTH ÁDÁM: **BELFAST – HÁZFALAKRA FESTETT FÁJDALOM** ▶

52

Belfast belvárosának otthonosan zugos kocsmái, nyüzsgő boltjai és pezsgő kulturális élete magával ragadja a látogatókat. De sokkal inkább a múltja jelent maradandó élményt az utazók számára: az a közelmúlt, ami erőszakos eseményektől, az ír nacionalisták és a brit unionisták szembenállásától terhelt. Meghatározva a jelent is – és a városban lépten-nyomon ennek bizonyítékai botlunk.

BARABÁS AMBRUS: **KASTÉLYPARK, EXTRÁKKAL – A TÁJKÉP) NEM VÉSZ EL, CSAK ÁTALAKUL** ▶

62

Van egy természet és ember alkotta tájképi kert a Szamos folyó mára megboldogult árterén, mely hosszú története során folyamatosan idomult; földanya kénye-kedvéhez, nemeseik tájformáló törekvéseihez, vagy éppen a természetvédelem szigorához. Park? Erdő? Netán kert? Nézőpont és időpillanat kérdése...

SZIGETI FERENC ALBERT: **A KÉK AZ ÚJ ZÖLD, AVAGY SZIVACSVÁROS A GYAKORLATBAN** ▶

80

Európa nagyvárosaiban Budapesthez hasonlóan egyre öregedő, egyesített csatornahálózat szolgál a közterületeken összegyűlt csapadékvíz elvezetésére, amely végső soron a szennyvízhálózatba kerül. Az intenzív városiasodás, illetve az egyre hevesebb esőzések miatt megnőtt vízmennyiséget azonban a rendszer már képtelen kezelni. Nemcsak pénz nincs az átépítésére, de hely sem, hiszen lábunk alatt egy hihetetlenül bonyolult közműhálózat húzódik...

TŰZMADÁR CARINA, A VIHAROS CSILLAG BÖLCSŐJE

▷ SZÖVEG: FRANCICS LÁSZLÓ | FÉNYKÉP: TÓTH BENCE

Évente átlagosan egy hazai asztrofotós-expedíció indul a déli féltékére. Az úti cél legtöbb esetben a Namib-sivatag pereme, a Khomas-felföld, egy száraz, szavannás fennsík, melynek átlagos tengerszint feletti magassága 1700 méter. Ideális hely a csillagászat kedvelőinek, ugyanis a Föld egyik legritkábban lakott országában elenyésző a fényszennyezés, stabil az időjárás, és ami a legfontosabb, az égbolt hazánkból sosem látható része kapható távcsővégre.

Itthonról például sohasem látjuk a Tejút egyik legizgalmasabb csillagát. Ami annak ellenére is izgalmas, hogy amikor az égre tekintünk, a csillagokat csupán halványan pislákló fénypontokként látjuk, szinte semmi változást nem érzékelünk rajtuk, és – a fényességüket leszámítva – teljesen egyformának tűnnek. A csillagászok számára azonban nem ennyire egyöntetűek, sőt még nem sikerült két egyformát találniuk, pedig már 100 milliós számban katalogizálták őket. Ám kiszemelt csillagunk, az Éta Carinae nemcsak a csillagászok számára érdekes.

A szabad szemmel halványnak tűnő csillag valójában egy hiperóriás, melyek tömege 100 és 150 naptömeg közötti lehet, abszolút fényessége pedig csaknem 4-milliósorosra Napunkénak. Ezek rendkívüli méretek, ennek ellenére az Éta Carinae nem az emberiség által ismert legfényesebb csillag. Ám a legnagyobbak közül mindenképpen a legjobban tanulmányozható, hiszen fényét nem takarja el csillagközi anyag, és 7500 fényév tá-

volsága kozmikus viszonylatban közepesnek mondható. Igazán különleges, viharos életében igen nagy szerepet játszanak a rendszeres, óriási kitörései. Ilyenkor a csillag fényessége jelentősen megnő és felszínéről irdatlan tömegű anyag távozik, komplex köd-struktúrákat létrehozva a csillag közvetlen környezetében.

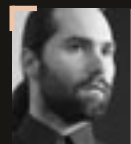
A tudománytörténet két ilyen alkalmat jegyzett fel, egyet 1887 és 1896 között és egyet valamivel korábban 1838 és 1858 között. Ez utóbbit GE-nek, vagyis nagy kitörésnek (Great Eruption) nevezték el. Ekkor az Éta Carinae fényessége több mint 100-szorosára nőtt, ezzel a Tejút legfényesebb, ill. a Földről látható égbolt második legfényesebb csillaga lett – ami igazán nagy teljesítmény ekkora távolságból. Csak a Szíriusz előzte meg, pedig az 800-szor közelebb van...

Ebben az időszakban a nyugtalan égitest egy szupernóva-robbanás energiájának 10 százalékát sugározta szét, és 10-12 Napnak megfelelő mennyiségű anyagot lökött ki magából. Az űrtávcsöves mérések azt mutatják, hogy a csillag körül megfigyelhető Homunculus-köd (a felvételen egybeolvad a csillag fényével) éppen a nagy kitörés alkalmával keletkezett a kidobott anyagból.

Az Éta Carinae 1838-ban tulajdonképpen eljátszotta saját pusztulásának, vagyis szupernóva-robbanásának főpróbáját, így lehetséges, hogy egy úgynevezett szupernóva-imposztort látunk a felvételen. (Vagy akár úgy is mondhatnánk, hogy az Éta Carinae tűzmadárként támadt fel a halálból.)

A különleges csillag örökzöld expedíciós fotótéma: aki eljut a déli féltékére, lefényképezi. De nem azért, ami eddig elhangzott róla! Az asztrofotósokat a viharos életű csillag körüli gigantikus ködösség, a „Nagy Carina-köd” látványa vonzza, mely egyike a három, szabad szemmel is megpillantható csillagközi gázfelhőnek, és a legkiterjedtebb csillagkeletkezési régió az egész galaxisban. Fényessége, sűrűsége, mérete, izgalmas részletei a legnagyobb asztrofotós témák közé tartoznak. Aki távcsőbe tekintve, vagy a fényképezőgépe kijelzőjén valaha megpillantotta, annak örökre az emlékezetébe vésődött e köd karakteres sziluettje.

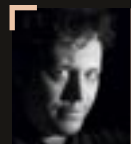
A felvételt Tóth Bence készítette a Carina-ködről 2023 júniusában Namíbiából, 20 cm átmérőjű tükrös távcsővével, speciális, az ionizált csillagközi gázfelhők spektrumvonalaira optimalizált S2, H-alfa és O3 szűrőkkel. A ködösségben sárga színű csillagként tűnik fel az Éta Carinae hiperóriás ▶

FRANCICS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZMÉRŐK, FOTÓGRÁFUS,
EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI
ASZTROFOTÓS-MOZGALOM
EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

[HTTP://WWW.MAGYARASZTROFOTOSOK.HU](http://www.magyarasztrofotosok.hu)

TÓTH BENCE
VILLAMOSMÉRŐK,
TERMÉSZET- ÉS ASZTROFOTÓS,
A VILÁGEGYETEM MŰKÖDÉSÉNEK
FIZIKAI HÁTTERE ÉRDEKLI

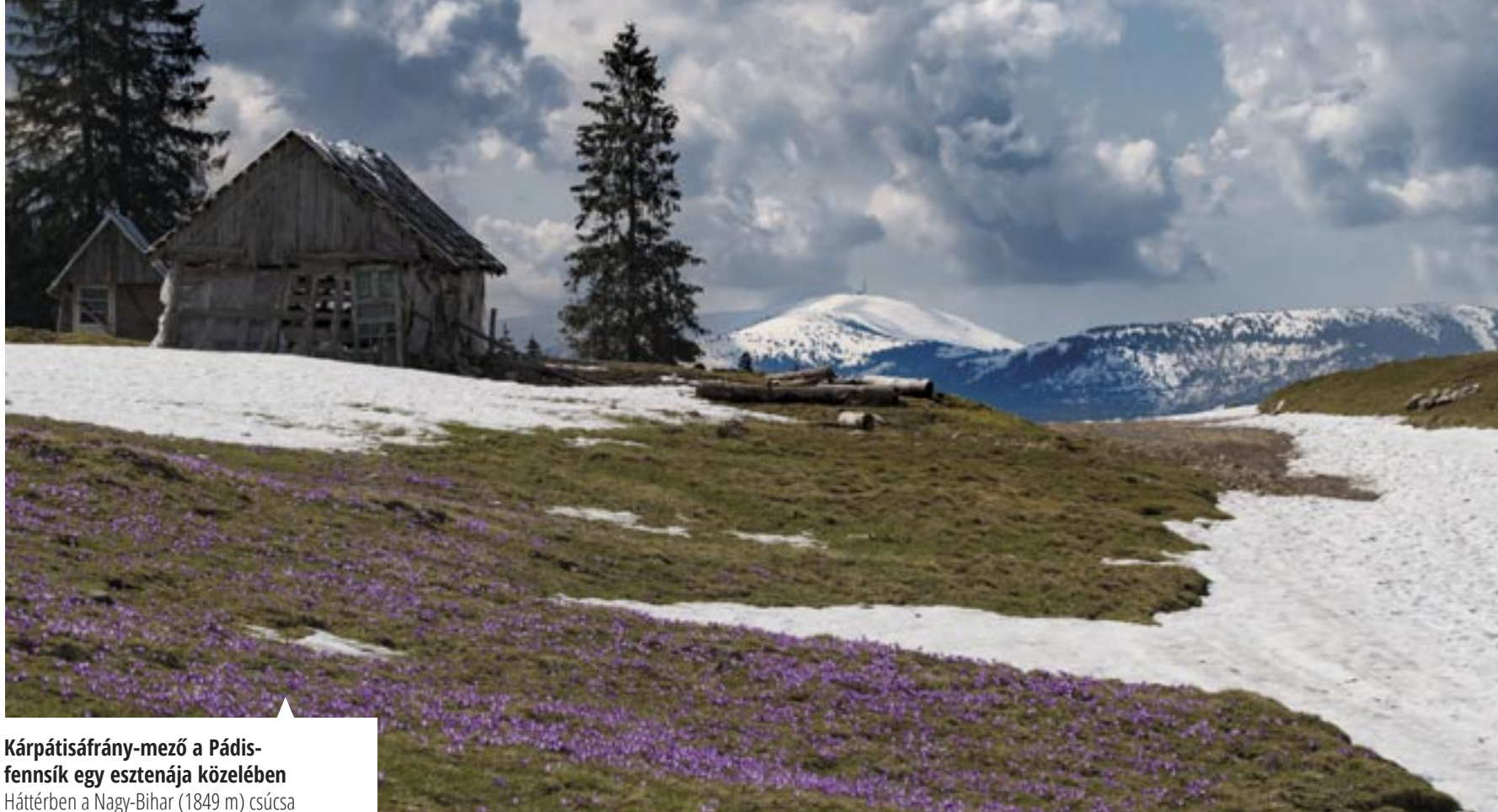

A KÁRPÁTI SÁFRÁNY

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

A jóféle sáfrány (*Crocus sativus*) legendás növény. Szárított bibéje évezredek óta a keleti konyhák elmaradhatatlan, de „aranyáron” kapható fűszere. Feltehetően Kis-Ázsiából származik, de a Közel-Keleten már 4000 éve is ismert volt. Európában feltehetően a kereszties háborúk során vagy a mókók révén terjedt el. Hamarosan a középkor kedvelt fűszerré vált, sok ételt színezték és ízesítettek vele. Első magyarországi említése 1429-ből származik, s főleg a 17–18. században volt népszerű. A felvidéki Trencsén, Nyitra és Turóc vármegyékben sáfránytermesztéssel

is foglalkoztak, ahonnan a házaló sáfrányos tótok, a safranyikok hordták szét az országban. A jóféle sáfrány termesztése és a fűszer előállítása rendkívül munkaigényes folyamat, hiszen csak a fonalasan elágazó, sárga bibéit használjuk. Az arab eredetű sáfrány szó is sárgát jelent (eredetileg: assfar, safahran, zafran). A sáfrányt a magyar konyhából a paprika elterjedése és az ezzel bekövetkező ízlésváltozás szorította ki. A jóféle sáfrány ősszel virágzik, szemben a tavasszal virágzó hazai fajokkal. A tavasszal virágzó sáfrányok dísznövényként is rendkívül népszerűek

Kárpátisáfrány-mező a Pádisfennsík egy esztenája közelében
Háttérben a Nagy-Bihar (1849 m) csúcsa

A sáfránynemzetségnek Európában mintegy 80 faja van, többségük a Földközi-tenger vidékén él. A kárpáti sáfrány (*Crocus heuffelianus*), mint a neve is mutatja, a Kárpátok bennszülött faja, havasi legelőinek jellegzetes, kora tavaszi virága. Virágzása hónapokig tart, szorososan követve a hó olvadását. Bimbói gyakran a hó alól törnek a felszínre. Az Alföldön már februárban találkozhatunk vele, míg a havasok kései hófoltjai körül még júliusban sem számít meglepetésnek néhány virágzó töve.

Legnagyobb tömegben április végén virít, amikor a havasi legelők kiszabadulnak a hó fogsága alól. Ilyenkor turisták tömegei lepik el az ismertebb termőhelyeket, például a Bihar-hegység Pádisfennsíkját. Újabban vezetett túrákat is szerveznek, kifejezetten a kárpáti sáfrányok megtekintésére. A Kárpátokban nem veszélyeztetett

a faj, hazánkban viszont rendkívül ritka, a Bereg-Szatmári-síkon vannak őshonos állományai, például Tarpa, Garbolc és Magosliget közelében. Itt a kárpáti sáfrány – a terület hegyvidéki jellegű klímájának köszönhetően – más kárpáti elterjedésű növény- és állatfajokkal él együtt. Dunántúli állományainak (pl. Zalaegerszeg, Villány) őshonossága erősen vitatott.

A kárpáti sáfrány az alacsonyabb régiókban keményfás ártéri ligetekben, gyertyánostölgyesekben és bükkösökben él, de igazi élőhelyei a havasi legelők, ahol elképesztő tömegben képes elszaporodni, különösen a pász-

torszállások (eszténák) környékén. A legelő jószág taposása és trágyázása láthatóan kedvez a növénynek, különösen azért, mert a virágzása még a nyájak érkezése előtt lezárul.

Hazánkban öt sáfrányfaj él, közülük a kárpáti sáfrány a legnagyobb, akár a 8–15 cm magasságot is eléri. Virága változatos színű, leggyakrabban halványlila, de fehér vagy sötétibolya is lehet. Jellemző, hogy a lepleken a csúcs közelében egy sötétebb, „V” vagy szív alakú folt van. Levelei a virágzást követően nőnek meg és még később is felismerhetőek a középér fehér csíkjáról.

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, AZ ELTE
KÖRNYEZET- ÉS
TÁJFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK ADJUNKTUSA

 [HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/DRGUSZTAVJAKABNATUREPHOTOGRAPHY/](https://www.facebook.com/drgusztavjakabnaturephotography/)

A HATALMAS CARCASSONE

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: HORVÁTH RÓBERT

A perkupai madárgyűrűző táborban találkoztunk először a Carcassone elnevezésű stratégiai társasjátékkal. Ezt követően családi szokássá vált a „carcassonezés”. Évekkel később egy pireneusi kirándulás során szembesültünk azzal, hogy Franciaországban a spanyol határtól mintegy 150 km-re van egy ilyen város. Sőt! A kontinens egyik legnagyobb vára is itt található, mely 1997-től a világörökség része! Természetesen felkerestük...

Carcassone 50 ezres kisváros Toulouse és Montpellier között, az Aude folyó partján. Az első erődöt még a rómaiak építették a folyó fölé magasodó hegyen. Ezt a vizigótok, majd a szaracénok bővítették. Később a Frank Birodalom része lett az erődítés, igazi várrá azonban csak a 12. században építette ki tulajdonosa, Trencavel báró. A 13. században királyi birtokká vált, és Szent Lajos, majd Merész Fülöp folyamatosan bővítette-erősítette a helyet. Ekkor épült a kettős falrendszer, és emelték a hatalmas

tornyokat. Egyetlen bejáratát kettős barbakán védelmezte, az erődrendszer pedig bevehetetlen volt. A vár tövében fekvő falut a folyó túloldalára telepítették, román templomát pedig gótikus katedrálissá építették át.

A várat ezt követően azonban elkerülték a nagy harcok, jelentősége lecsökkent. A 17. századra leromlott az épületek állaga, sőt a 19. században még a lebontása is szóba került. Ekkor indított országos akciót Prosper Mérimée a vár megmentésére, és egykori rajzok alapján

Rekordokat döntögetve

Franciaország egyik legnagyobb középkori vára Carcassone városában található. A külső fal hossza 1672 méter, a belsőé 1287 méter

az erődrendszert tulajdonképpen újraépítették! Egyesek szerint túl szépre... Pedig a szakemberek az eredeti rajzok segítségével megtartották az erődítés minden elemét, jellegzetességét. Tulajdonképp megmentették a végső pusztulástól Franciaország egyik legnagyobb középkori várát...

A középkori várostól csupán néhány perces sétával, az Aude folyón átkelve juthatunk a vár alá. A híd a 14. században építették, a hídfőnél az 1527-ben épült Miasszonyunk-kápolna vigyázza az átkelést. A vár hatalmas: a külső fal hossza 1672 méter, melyet 14 torony tagol. Ennek végigjárása azonban a meredek lépcsőkön és a keskeny gyilokjárók folyosórendszerén (melyek többségének nincs

FOTÓ: JAYSI ©SHUTTERSTOCK

Nem bízták a véletlenre
 Carcassone várának falrendszerét
 38 torony tagolja

Biztos védelem
A bárói palota udvara fölé magasodik a Tour de Guet szögletes tornya

Meseházak

A falakon belül épségben maradt belső várban ma is laknak. A házak nagy része már a turizmust szolgálja

Finom részletek

A falakat, a tornyokat, az oszlopokat szinte mindenhol kőszobrok, vízköpők, faragások ékesítik

Az egyetlen

A külső várba csupán ezen a kapun keresztül lehet bejutni

korlátja) több mint egy órába telik. (Arról nem is beszélve, hogy a tornyoknál a falak több szinten is szerteágaznak.)

A külső és a belső falrendszer között várakozó neheztette az ostromlók dolgát. A belső vár egyetlen bejáratát védelmezi a szinte bevehetetlen, kettős, előretolt kapuerőd, a barbakan. A belső fal hossza 1287 méter, melyet 24 torony védelmez. A tornyokban szűk és meredek csigalépcsők, keskeny folyosók rendszere található. Közel egy órába telik, míg ezt a részt is végigjárja a látogató – ha el nem téved a lépcsők és folyosók labirintusában. A belső falon belül helyezkedik el a Szent Nazaire (Szent Názár)-bazilika, mely a 11. században épült román stílusú templom átépítésével a 14. sz.-ban vált gótikus katedrálissá.

A legbelső területen áll a váron belüli vár, azaz a megerősített bárói

palota, melyet további tornyok díszítenek. Magát a palotát is külön árokrendszer övezi, bejáratát is erős barbakan védelmezte. A belső díszudvar, a Cour d'Honneur déli oldalán egymás felett látható három szinten a román, a gótikus és a reneszánsz építkezés emléke. A legszebb a délnyugati sarokban levő udvar, a Cour du Midi, amely fölé egy szögletes torony, az erőteljes Tour de Guet magasodik. Ennek belsejében lépcső vezet fel az erődítések rendszerére. A nyugati falszakaszon a várkastélytól délre van egy másik torony, a Tour de la Justice, mely az egyik legrégebbi torony. A Porte d'Aude keskeny kapujánál pedig a Tour de l'Inquisition áll, melynek alsó szintjét börtönnel használták, de nem eretnekeket zártak oda, hanem egyházi személyeket. A Tour de l'Éveque szögletes tornya összeköti a külső és a belső falrendszert, korábban

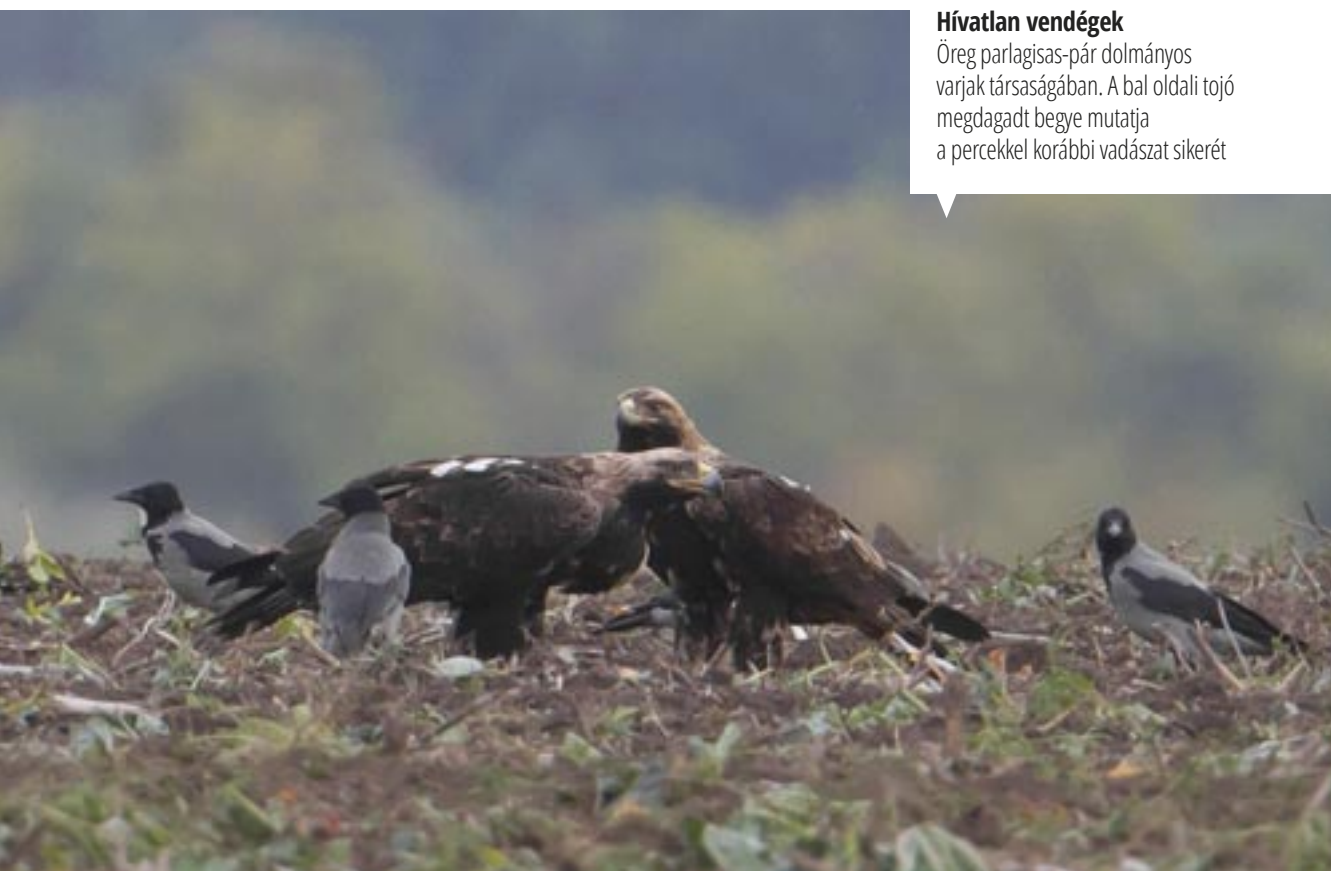
ezen a területen kezdődtek a várostól délnyugati irányban kialakított egyházi birtokok.

A falakon belül épségben megmaradt belső várban ma is laknak, bár a házak nagy része a turizmust szolgálja. Tucatnyi szálloda, étterem és emléktárgybolt sorakozik a szűk utcákon. Minden zsúfolt, mindenki vásárol, fényképez vagy csupán nézelődik, hallgatva az audioguide-ot. Nem csoda, hiszen Franciaország egyik leglátogatottabb műemlékében járunk.

Egy teljes napot töltünk a város és a vár bebarangolásával – és mindez legalább olyan érdekes és szórakoztató, mint a „carcassonnézés”...

HORVÁTH RÓBERT
EGY KÍVÁNCSI ZOOLOGUS,
AKI MINDENT MEG AKAR
MUTATNI A FIAINAK...

Hívatlan vendégek
Öreg parlagisas-pár dolmányos varjak társaságában. A bal oldali tojó megdagadt begye mutatja a percekkel korábbi vadászat sikerét

KERESZTES LOVAGOK, AVAGY PARLAGI SASOK?

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: MORVAI SZILÁRD

A szerb ortodox hagyomány szerint a vidék legnagyobb, legidősebb fáit egy nagy kereszttel jelölik meg a kergükön és szent faként tisztelik. E tölgyetket, hársokat vagy szilfákat gyakran használták fészkelésre a parlagi sasok. Van tehát egy sas, amely a kereszttel jelölt fán fészkel, s innen jött az ottani neve is: orao krstaš. A „krst” keresztet jelent, a „krstaš” keresztes lovagot. Impozáns név!

Az eurázsiai elterjedésű parlagi sast minden nemzet legendás madárként tartja számon. Elnevezése minden országban királyi, eleganciát sugárzó, de egyben harcias megjelenéséhez kötődik: imperial eagle, orla královského, kaiseradler, sah kartal, latin neve pedig *aquila heliaca*. Hazai népi neve: határsas. Hivatalos elnevezése pedig feltehetően onnan ered, hogy fészkelőhely-választásnál és táplálkozóhelyként

egyaránt szereti a nagy kiterjedésű, esetleg tartósan parlagon heverő, háborítatlan területeket.

Ázsiai és kelet-európai állományának tetemes része vonul, a közép-európaiak viszont télen is a költőterületen maradnak. Itthon a párok egész évben kötődnek a természetközeli élőhelyekhez: a patakok, fásorok, gyepek, nádasok, lucernások, közepes méretű monokultúras mezőgazdasági táblák – a bennük

Elsőteles parlagi sas a hófödte jászági táj felett
Hazánkban az egyik legnagyobb parlagisas-állomány a Jászág területén található, az itt fészkelő párok száma eléri a negyvenet

Több mint száz madár- és emlősfaj szerepel a parlagi sasok étlapján
E fajok élőhelyvédelme kulcsfontosságú feladat

2023-ban már a tizenkilencedik fiókáját röptette sikeresen
a ritka tollmintázatú, 13 éves, öreg, hím parlagi sas

Táplálékkonkurens
A védett és nagyon ritka molnárgörény (*Mustela eversmannii*) egyben a parlagi sasok táplálékállata is. Mindkettőjük kedvencei között szerepel a szintén védett ürge vagy az egyre ritkuló mezei hörcsög

élő, változatos zsákmányállat-állománnyal – terített asztalként szolgálnak a sasoknak. Tápláléklistája rendkívül változatos: több mint száz madár- és emlősfaj maradványait mutatták ki az „étlapjukon”, de például az erős fagyokban elhulló, nagyobb testű emlősöket is előszeretettel fogyasztják.

A legrutinosabb, öreg párok hazánkban március közepe óta kezdenek költésbe. Amennyiben nem éri zavarás őket a költési időszakban, két, esetleg három utód is kirepülhet a fészkekből. Ám az emberi mozgásra nagyon

érzékenyek: a 600 méteres távolságon belül megjelenő alak már zavarást jelent, de például mező-

Az elmúlt 40 évben a védelmi munkáknak és a faj alkalmazkodóképességének is köszönhetően a populáció csodásan megerősödött, ami európai rekorder, 410 költőpárt jelent.

gazdasági gépekre, járművek mozgására kevésbé reagálnak.

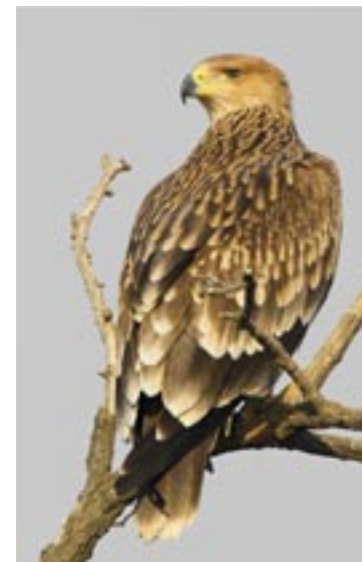
Hazai és külföldi állományában egyaránt hatalmas károkat okoz a mérgezés, lelövés, az áramütés vagy

a gázolás. A természetvédelmi szakemberek évtizedek óta próbálják e veszélyeztető tényezők hatásait minimalizálni. Emellett persze a természetes szelekció is meghatározó: a kirepülő sasfiókák jelentős része az első télen elpusztul.

Itthonról a 20. században majdnem kihaltak a parlagi sasok, de az elmúlt 40 évben a védelmi munkáknak és a faj alkalmazkodóképességének is köszönhetően a populáció csodásan megerősödött, ami európai rekorder, 410 költőpárt jelent. A környező országokban is jelen vannak, de lényegesen

Generációs különbség

Balra öreg tollruhás, sötétbarna, majdnem fekete madár megszokott őrfáján pihenne. Jobbra fiatal, új tollruhás, frissen kirepült madár. Világos homokszínű tollazata alapján gyorsan azonosítható

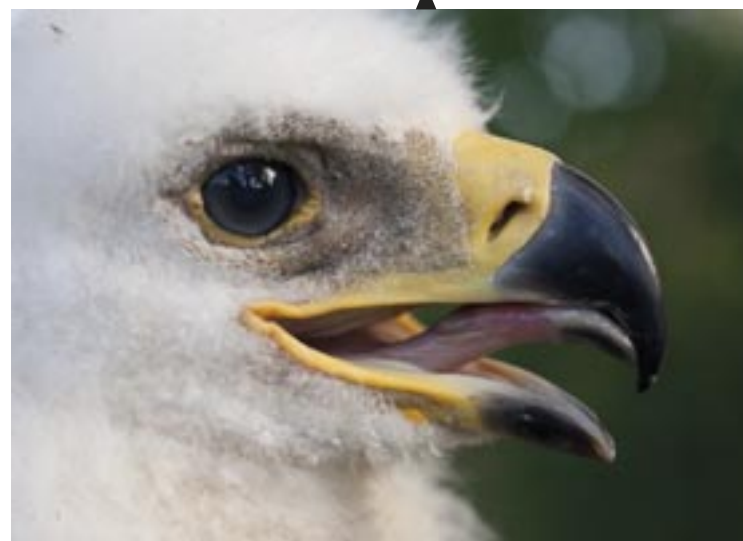

Szárnypróbálgatás

Frissen kirepült parlagisas-fióka. Augusztusban a fiatal madarak az öregek segítségével tanulnak vadászni

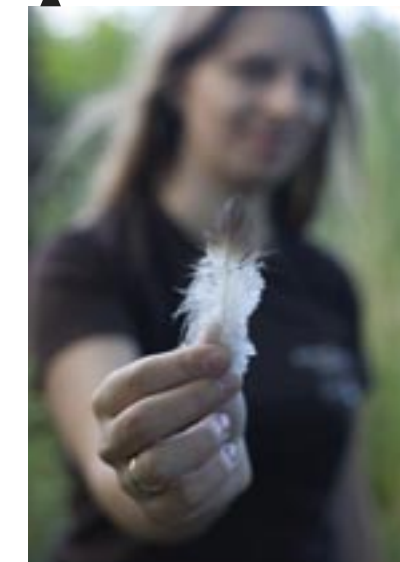
Trónörökös

A gyűrűzött fiókák nyomon követése segíti a fajmegőrző szakemberek munkáját. Az elmúlt 15 évben gyűrűzött madarak párbaállítás után is nyomon követhetők

„Tollascaládfa-kutatás”

A fészek alatt felkutatott tollakban lévő apró vércseppből DNS-adatok nyerhetők ki, amikből genetikai térkép építhető fel

kisebb számban (Szlovákiában 110, Ausztriában 23, Csehországban 12, Romániában 2 és Szerbiában 5 pár). A világállomány zöme Kazahsztánban és Oroszországban fészkel.

A faj „sérülékeny”, világszerte veszélyeztetett státuszban van, Magyarországon fokozottan védett, természetvédelmi értéke 1 millió Ft. A Kárpát-medence parlagi sasainak megóvása országhatárokon átívelő, közös feladat.

MORVAI SZILÁRD
FÉNYKÉPÉSZ, A MAGYAR TÁJ TERMÉSZETI ÉRTÉKEINEK BEMUTATÁSÁVAL FOGLALKOZIK

MAROKKÓ, MAGAS-ATLASZ, 6.8 HA RENG A HEGY...

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: NAGY BALÁZS

2023. szeptember eleje Koszovó tetején, a Sar-planina mészkővidékén. A 2658 m-es fő- és egyben határcsúcson, a Velika Rudokán is eszünkbe jut a szomszédos Észak-Macedónia 40-50 km-re fekvő mai fővárosát 60 éve sújtó, romba döntő földrengés. A 6,1-es rengésben ezernél is többen haltak meg, a több százszáz város

házainak óriási része pusztult el. Alighanem itt fenn, a végtelen legelőkkkel borított hegységben is érezhető volt. Majd, ahogy ereszkedünk, lesz térerő, és jön a hír: épp a marokkói Magas-Atlasz vidékén pattant ki a Richter-skála szerinti 6,8-as földrengés! Ahová a következő hónapban igyekszünk...

Küldöm is az üzenetet Ibrahimnak, aki a 4167 m-es Toubkalhoz, Észak-Afrika legmagasabb csúcsához legközelebb fekvő településen lakik – és gyakorlott hegyi vezető. 2019-től ugyanis csak helyi vezetővel lehet a csúcsra indulni: mi épp oda tartunk, ő pedig a híradások szerint leginkább érintett magas-atlaszi vidéken van! Hangüzenet a

◀ Organikus építészet, 1800 méteren

Az eltérő anyagokból felhúzott épületek általában nem viselik jól a rengéseket, a különböző épületrészek másként mozognak. Itt szerencsére vasalt beton erősíti a szerkezetet és csak a jobb oldali falszakasz dőlt össze. Balra, a rusztikus terasz alatt tájidegen fémfal áll: a 2000 méterrel magasabban 1969 végén hegynek csapódott repülőgép törzsmaradványa

Hat héttel a földrengés után

E marrakeshi óvárosi utcáról már eltakarították a romokat, beindult az üzletmenet, de a falak stabilitásához fém támszerkezetek segítsége is kell

válasz: „Nálunk a faluban csak egy ember halt meg, az utcán vagyunk, itt alszunk, nem tudjuk, mi jön még...” Eszembe jut, hogy neki legalább van sisakja, hálósákja, túrafelszerelése – és szerencsére a kora ősz még a hegyvidéken is kellemes klímájú. De mi lehet az elmúlt évtizedekben sebesen terjeszkedő hegyi falvakkal, mennyire vágta el a külvilágtól az ott élőket a katasztrófa, és mi lehet a hegylábi, 60–70 km-re fekvő milliós nagyvárosban, Marrakeshben?

Sok mindenre hamar választ kapunk: körülbelül 3000 áldozatot követelt a rengés, a legnagyobb pusztítás a Magas-Atlasz falvaiban

történt, de Marrakeshben is sérültek épületek, az utakat tisztítják a katonaság, közben sátrakban helyezik el a fedél nélkül maradtakat.

Persze rögtön felmerül, hogy lemondjuk-e az utat. Erre helyi és kormányzati reakció is érkezik: senki se érezzen szégyenérzetet, hogy a kritikus területet célozza meg – most még inkább szüksége van a helyieknek az idegenforgalomból származó bevételekre. Nyilván nem katasztrófaturistákat várnak, hanem arról van szó, hogy lehetőleg ne változtassunk terveinken, menjünk, költsünk helyben! Adományokat, segélyt

nem kérnek, csak folytatódjon az „üzletmenet”. Mert a gyümölcsstermesztésről vagy legeltetésről az utóbbi 20 évben már a turizmusra állt át a forgalmasabb marokkói völgyek, túrahelyszínek lakossága.

Átéltém már ehhez hasonló erősségű földrengést (Chilében), de a pusztítás igen sok tényezőtől függhet. Például nem mindegy, mi az alapkőzet, milyen távolságban vagyunk a rengés központjától, milyen a domborzat, miből készültek az épületek. A híradásokat böngészve nem jutunk sokkal több információhoz, hiszen ott döntően a tragédia legerősebb képei jelennek meg – miközben a változatos földtani szerkezet, környezet, építkezés, tervezés miatt a következmények

helyről helyre, völgyről völgyre eltérőek lehetnek.

Az azonban világos, hogy a turizmusbiztonságra erősen ügyelő országban csak a kiterjedt állapotfelmérés után nyitnak újra az érin-

Átlagos városi környezetben elsősorban a magasabb, nagyobb épülettömbök omlásai, a sűrűbb beépítésű óváros sikátorainak falrogyásai és a közművek – elsősorban a gáz- és villanyvezetékek – sérülése okozza a legtöbb problémát.

tett helyszínek. Így a vendéglátók jó része le is húzza a rolót, nem bíznak benne, hogy a hetekig tartó mustra után, október vége felé még sokan érkeznének a hegyekbe.

Ibrahim tudósít, a 3100 mé-

teren álló turistaház ép, menjünk mindenképp! Indulunk.

Marrakesh: a nagyváros a földrengés „erős” zónájában fekszik. Átlagos városi környezetben más kihívásokat jelent a rengés károkozása, mint egy hegyvidéki tájon. Itt elsősorban a magasabb, nagyobb épülettömbök omlásai, a sűrűbb beépítésű óváros sikátorainak falrogyásai és a közművek – elsősorban a gáz- és villanyvezetékek – sérülése okozza a legtöbb problémát. Nyomban szembe-tűnik a város egyik jelképe, a Koutoubia-mecset 77 méter magas, középkori minaretjének teteje: sűrű, fémállványzat borítja. E felső rész ugyanis annyira kilengett, hogy komoly repedések jelentek meg rajta. Egy héttel később újra erre

járva azonban már nyoma sincs az építkezési állványzatnak – pontosabban a munka eredménye látszik: hatalmas fémövekkel, szilárdító rácsozattal erősítették meg a védett épület csúcsközeli szakaszát.

A 20. századi, sérülésmentesnek tűnő városrészekkel szemben az óváros számos sikátora komolyan megsínylette a rengést. Megrepedtek, összerogytak a falak, eltorlaszolja a keskeny utcákat: a romok már csak a kinyílt udvarokon látszanak, de a sikátorok oldalfalait fém- és faszervezetekkel kellett megtámasztani. Az agyagtégglak nehezen viselték a földrengéseket – a különböző összetételű építőelemek mind külön-külön mozogtak, így sok, szigetszerű omlás történt.

A Magas-Atlasz felé kanyarodva a hegylábi településekre nézve új

Gólyakoma mindent lát

Marrakesh magas palota- és városfalai átéltek már rengéseket, de a sok évszázados falszakaszok földrengések nélkül is igényelhetik a varratokat, hiszen a mai építkezések, a dübörgő közlekedés és az időjárás viszontagságai is repedésekhez vezethetnek

Minaretmegóvás

A Koutoubia-mecset 20 emeletes minarete a toronytetőn sérült. A felső emeletrészt fémpántokkal, vashálóval erősítették: a felállványozott állapot és egy hétre rá – két hónappal a rengés után – a késztermék

Sikátorácsolat

A szűk sikátorok egyben a faltámasztás lehetőségét is megteremtik. E faácsolatok jól ellentartják a falakat, csak kérdés, mi a hosszú távú megoldás a téglá, homokkő, vagy agyagfalak esetén? Mert támaszték nélkül megmaradna az omlásveszély

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMARÓL:
NAGY BALÁZS
TRENDFM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT
KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Észak-Afrika tetején

A 4000 méteres, kopár hegyvilág gyűrt és erősen töredezett vonulatai nincsenek messze a kőzetlemez-szegélyektől. A lemezütközés nem stresszmentes, a pattanásig feszült helyzet földrengésekhez vezethet

Sátortábor a hegyek lábánál

egy közlekedési csomópontban, hegyközi medencében. A sátrazásra alkalmatlan környező településekről hozták ide a fedél nélkül maradtakat. A helyreállítási munkák falusi környezetben is hónapokig tartanak

színek tűnnek föl: az alapvetően barnás-vöröses-szürkés kő, falazóblokk és téglalapítvány mellett messziről rikító, csillogó műanyag sátrak színesítik a látványt. Először csak kék, néha sárga sátorcsoportok, a nagyobb kereszteződésekben egész sátorvárosok – katonai járművekkel vegyesen. Az utakon már lezajlott a romeltakarítás, a házak egy részét bontják, másokat már falazzák. De még csak az előhegyekben járunk.

Magashegyi helyszíneken az épületomlások is máshogy zajlanak. Marokkó népessége óriásit nöött a 90-es évek óta, 27-ről 37 millióra ugrott, s nemcsak a nagyvárosok növekedtek, de a falvakból is kis-

Marokkó népessége óriásit nöött a 90-es évek óta, 27-ről 37 millióra ugrott, s nemcsak a nagyvárosok növekedtek, de a falvakból is kisvárosok, a tanyákból pedig falvak lettek.

városok, a tanyákból pedig falvak lettek. A hegyi települések is egyre nőnek, a meredek terepen egymás hátára építkezve, teljesen belakva a sziklás és kötörmelékessé oldalakat is. Itt a házak egymásra omlásdőlése és azzal együtt az omlások és csuszamlások tömegmozgások rejtik a legtöbb veszélyt.

Imlilt, a Toubkal csúcstúra kiindulópontját, szétszórt falucsoportját elérve viszont kettős a kép. Ibrahim

is meséli, hogy a rengés első pillanataiban azt hitték, valamely környező kopár gerincről zúdul le csak néhány szikla – ami egyébként nem ritkaság erre felé. Zúdul is, de a robajhangot a házak egy részének magába- és egymásra roskadása

okozta. Ám kifejezetten a turisztikai boom előtti épületeké. A 2000-es évektől ugyanis itt is sok vasbeton-szerkezetű ház készült, azok jól viselték a mozgásokat. A falazóanyagok minőségi különbségei viszont szembetűnőek. A gyenge, hányavetint rakott zsalukő falak szinte szétporladtak, a téglarészek kupacokba omlottak, a jól kivitelezett részekben viszont nincs sérülés. A lapostetők nem igazán repedtek

meg, ám az itt tájidegen nyereg- vagy sátrortók kevésbé voltak szerencsések – nem ilyen mozgásra, inkább a hónyomásra tervezték őket. Itt, ahol a turisztikai beruházások nyomán sok új ház épült, a településképen alig látszik a rombolás nyoma. Legfeltűnőbb a focipálya, ami tele nagy sátrakkal: az iskola ugyanis súlyosan sérült, a tanítás közösségi sátrakban zajlik.

A szomszédos völgyek falvai azonban sokkal rosszabbul jártak. A házak öregebbek, lényegesen szedett-vedettebb anyagokból készültek, amit ugyan organikusnak is nevezhetnénk, ám most ez a pusztulást hozta. Egész – kötések nélküli – házfalak dőltek ki könnyedén, a kisebb repedések mentén is megrogytak az épületek, dominószerűen roskadtak egymásra a lejtőn álló falak, végül az egészből romhalmaz lett.

Még följebb, 2500–3000 m

körül már kevés az épület, de itt is világosak a gondos építés és a hevenyészett épületkialakítás következményei. A rengés során elszabaduló sziklák azonban nincsenek tekintettel az építészeti megoldásokra: a meredek lejtőrészek instabilabbá váltak, 3000 m

A szomszédos völgyek falvai sokkal rosszabbul jártak. A házak öregebbek, lényegesen szedett-vedettebb anyagokból készültek, amit ugyan organikusnak is nevezhetnénk, ám most ez a pusztulást hozta.

fölött mi is óvatosan, de ezzel együtt a leggyorsabban kereszteljük az omladéklejtőket. Nincs megállás, nézelődés, hanem átnyargalunk a potenciális tekepályákon – amiken mi vagyunk a bábuk.

Főnt, a csúcs környékén teljes a biztonság – semmi sincs maga-

Oázis a hegyi kősvatagban

2500 méterrel alattunk a dióligetek ölelte Imlil. A kopár környezetben, völgyek találkozásánál fekvő, gyümölcsöseiről is híres település ma a Toubkal turistaközpontja. Épületeinek többsége új vagy felújított, ezek a rengést is jól viselték

sabban nálunk! Lelátunk a 2500 méterrel alattunk fekvő falvakra: innen, a távolból szögletes, apró maketteknek tűnnek az egyveretű házak, a távolság jótékonyan takarja a sérüléseket, és csak néhány, színes picit tűnik föl (távcsővel). Sátrak, a fedél nélkül maradt családok átmeneti otthonai – mert a közelgő tél meg kell oldani a hegyvidéki lakhatást.

NAGY BALÁZS
GEOGRÁFUS, AZ ELTE
TERMÉSZETFÖLDRAJZI
TANSZÉKÉNEK DOCENSE,
A FÖLDGÖMB FŐSZERKESZTŐJE

XVI. FÖLDGÖMB NEMZETKÖZI KÖZÉPISKOLAI FÖLDRAJZVERSENY

„Ésszel járom be a Földet!”

A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány és A Földgömb magazin Vámbéry Ármin szavaival – s egyben saját mottójával – immár tizenhatodszor hirdeti országos vetélkedőt középiskolás diákok számára. A versenyre jelentkezhet bármely magyarországi és határon túli középiskola kétfős csapata.

Nevezési díj: 3000 Ft/csapat

→ A verseny kiemelt témaköre:

ÁZSIA, AFRIKA ÉS LATIN-AMERIKA FÖLDRAJZA

→ A verseny alapvetően az általános és középiskolai tananyagra, aktuális hírekre és az általános műveltségre épít.
→ Külön hangsúlyt kapnak **A Földgömbben** megjelent és általunk kijelölt cikkek, írások.

A verseny három fordulóból áll:

→ Az elődöntőre **2024. február 7-én 14–16 óra között** kerül sor.
→ A **középdöntőt 2024. március 14-én (csütörtökön)** rendezzük a Budapest I. Kerületi Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban.
→ A legkiválóbban teljesítő 10 csapat kerül a döntőbe. A **döntő** érdekes, izgalmas feladatokból, szóbeli és írásbeli fordulóból áll. **2024. március 14-én**, szintén a Budapest I. Kerületi Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban rendezzük.

A 2023. évi verseny győztesei:

Kovács Kristóf–Szücs Márton
(Czuczor Gergely Bencés Gimnázium és Kollégium, Győr),
Felkészítő tanár: Tullner Tibor

A verseny első három csapatát összesen 150 000 Ft értékű ajándékutalvánnyal jutalmaztuk.

Támogassa A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány munkáját szja 1%-ának felajánlásával!
Adószámunk: 18200267-1-42

Nevezési határidő:

2024. FEBRUÁR 6.

Nevezni lehet a
verseny.afoldgomb.hu
oldalon.

A részletekről a földrajzverseny honlapján olvashatnak:
verseny.afoldgomb.hu

(A 3000 Ft-os nevezési díjat átutalással kell befizetni legkésőbb 2024. február 6-ig. A versenyen csak a nevezési díjat határidőre befizetők vehetnek részt!)
Információt az alapítvány email címén kérhetnek: info@expedicio.eu

A nyerteseket és felkészítő tanáraikat értékes díjjal jutalmazzuk!

AZ AURORA, A SZÖVÉS, A VÁSZON ÉS A CÉRNA

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LADÁNYI TAMÁS

Asztrofotós-pályafutásom piros betűs ünnepeinek számított, amikor hazánk területéről, lakóhelyem közvetlen közelségéből sarki fényt láthattam. Először 2003. november 20-án találkoztam a jelenséggel, amikor – a kor akkori technikai színvonalán – egy Nikon FM2 filmes kamerával örökítettem meg a káprázatos fényt Veszprémből. A következő alkalomra 2015. március 17-éig kellett várnom, amikor a Bakony irányába kerekedtem, és Márkóról fotóztam. A legújabb észlelésig is majd' egy évtized telt el: a 2023. november 5-i aurora szinte az egész országot lázba hozta. Nem akartam árnyéokra vetődni – a legutóbb már bevált helyszín mellett döntöttem.

A helyszínre érve szabad szemmel is azonnal nyilvánvalóvá vált a Bakony vonulatai felett megjelent halványpiros derengés, ami 15 másodperc expozícióval a képen szinte lángba borult. A színorgiát fokozta a horizont felett húzódó, távoli települések közvilágításából származó, sárgás színű fény.

Az 1839-ben elkészült kápolna tervezőinek nyilván eszébe sem jutott, hogy a kerek kupolás építmény az év számomra legfontosabb fotójának kulisszajaként szolgál majd. A babérok mégsem csak a sajátjaim, hiszen ahogy Anthony de Mello (1931–1987) jezsuita szerzetes egyik mesekönyve előszavában is fogalmazott: „Az én feladatomban csak a szövés volt, a vászon és a cérna nem az én érdemem.”

LADÁNYI TAMÁS
ASZTROFOTÓS, TANÁR,
A CSILLAGÁSZAT ÉS A
FÖLDRAJZ KAPCSOLATA
JELENIK MEG MUNKÁIBAN

 [HTTP://WWW.ASTROPHOTO.HU](http://www.astrophoto.hu)

KATALÓNIA

HÉTKÖZNAPI SZABADSÁGHARC EGY SZABAD NEM-ORSZÁGBAN

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: GRYNAEUS ANDRÁS

Amikor még 2018 tavaszán munkatársaimnak először említettem katalóniai utazásom ötletét, ugyanolyan elkerekedett szemmel néztek rám, mint amikor egy évtizeddel korábban Bosznia vagy Albánia nevét kimondtam. A rendszerváltozáskor egyetemista voltam, így van megélt tapasztalatom a diktatúráról, ezért úgy gondoltam, tudom, mire számíthatok, amikor közel egy évvel a levett függetlenségi mozgalom után a spanyol uralom alatt élő Katalónia földjére lépek...

...és nem is csalódtam! Az első benyomások igazolták a bennem kialakult képet: csak a graffitizók arctalanságában élhet(ett) tovább a szabadságküzdő. Így az üzenet rövid és a legdirektebb. Miután majd két hétig keresztül-kasul bejártam Katalóniát, egyre jobban elbizonytalanodtam és az addigi magabiztosságom furcsa kettősséggé alakult át. A közép-európai, illetve Kárpát-medencei szocializáltsággal és reflexeimmel nagyon otthonosan érztem magam ebben az éppen elfojtott szabadságküzdő világban: tátott szájjal bámultam, hogy így is lehet élni, politizálni, küzdeni a függetlenségért.

Érzéseim átalakulása valójában már a tervezés idején elkezdődött, ugyanis ismerőseim elképedésén „fellelkesülve” írtam az évtizede Barcelonában dolgozó barátomnak, megkérdezve, hogy szerinte mennyi-

Nagyon otthonosan érztem magam ebben az éppen elfojtott szabadságküzdő világban: tátott szájjal bámultam, hogy így is lehet élni, politizálni, küzdeni a függetlenségért?

re veszélyekkel terhelt a tervezett út? Gyorsan válaszolt: „A kockázati besorolás alacsony. Érdekes, mert a nyugati sajtó alapján valószínűleg Magyarország magasabb kockázatú...” Nem egészen ilyen válaszra számítottam!

◀ Lényegretörő graffiti

la Seu d'Urgel belvárosában, a 2017–18-as események bebörtönzött áldozataira utalva, a függetlenségi mozgalom sárga kokárdájával

Ha meg akarjuk érteni a katalán helyzetet, nézzük először az otthonosság-érzést: a katalánok számára a szabadság/önállóság/függetlenség: érték. Ez a történelmük alapján érthető: 1714-ig független, vagy részben (perszonálunió formájában) független országgént léteztek, ám ekkor a „spanyolok” erőszakkal beolvasztották őket. Ennek számos településen vannak emlékhelyei. Csak a legismertebbet – és az úti könyvek által nem nagyon reklámozottat – említve: Barcelona közepén, egy kis terecskén áll a Néri Szent Fülöp-

Barcelona aknafedél

a Sagrada Família közelében, rövid, félreérthetetlen és a legdirektebb üzenettel

templom és a mellette lévő iskola. Ennek a golyólyuggatta falát emlékhelynek tekintik, mert a várost elfoglaló katonák itt nemcsak a velük szemben harcolókat lőtték agyon, hanem gyerekek tucatjait is... Minden olyan településen, ahol egykor komolyabb összecsapások voltak, hasonló hivatalos vagy nem hivatalos emlékhelyeket találunk. Ráadásul ettől az időszaktól élő, rideg valóság a területi szétszakítottóságuk is: a Pireneusok északkeleti része és számos olyan ősi katalán település mint Perpignan, francia területté vált, ahol az

Tragikus nyomok

A Néri Szent Fülöp-templom és a mellette lévő iskola golyólyuggatta fala, ahol egykor gyerekeket is agyonlőttek

öntudat és a nyelv üldözése egészen más eszközökkel, de jóval hatékonyabban zajlott.

E pillanattól kezdve a katalánok egészen a Caudillo, azaz Francisco Franco 1975-ben bekövetkezett haláláig elnyomásban éltek. Az intenzitásban volt ugyan hullámvész, de azzal a történések általában egyetértenek, hogy a vége volt a legrosszabb, amikor a katalán nyelv magánszférában való használatát is tiltották.

Franco után Spanyolország demokratikus berendezkedésű, alkotmányos monarchiává alakult át. Fokozatosan kiépültek a demokrácia intézményei, új törvények születtek, demokratikus vá-

lasztásokat tartottak. A folyamat végeredményeként az önkormányzatisággal rendelkező régiók saját testületei is megszülettek, így az 1980-as évek elejére Katalónia ma

vagy annak alternatívájaként. Az elmúlt évtizedben azonban egyre feszültebbé vált a katalán–spanyol viszony, ami a 2018-as, alkotmányellenesnek minősített és betiltott, de azért részben megtartott függetlenségi népszavazáshoz vezetett. Ennek legfőbb okát az időben kereshetjük: felnőtt és politikailag aktívra vált egy réteg, amely már nem ismerte a diktatúrát, és tagjai elégedetlenek a kialakult helyzettel. E függetlenségi mozgalom és a „bukását” követő ellenállás színe

a katalán zászló alapszíne, a (citrom)sárga lett. Így ma Katalónia – a fővárostól a legeldugodtabb településig – sárgában úszik.

Az elmúlt évtizedben egyre feszültebbé vált a katalán–spanyol viszony, ami a 2018-as, alkotmányellenesnek minősített és betiltott, de azért részben megtartott függetlenségi népszavazáshoz vezetett.

is működő intézményrendszere is kiépült. Ezért teljesen indokolt és törvényes a „hivatalos” katalán zászló használata a spanyol mellett,

A Pireneusok belsejében

A független Katalónia tépett zászlaját lengeti a szél a pár házból álló Dòrria település szélén

A Sant Pere-templom tornya

A hivatalos, sárga-vörös sávos katalán zászlóval Ripollban

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
GARYNAEUS ANDRÁS
TREND OF FM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT
KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TREND FM.HU

Az elmúlt – pandémiától is terhelt – években az indulatok sokat csitulnak. A függetlenedési népszavazást szervező vezetők közül párnak sikerült külföldre, például Belgiumba menekülnie, és hiába az EU-tagság, nem adták ki őket a spanyol hatóságoknak – így a látványos bosszú, „az alkotmányos rend megbontóinak” felelősségre vonása, nem sikerült tökéletesre. Azután jött a járvány, majd az energiaválság, háttérbe szorítva e kérdéseket... De azt, hogy a hamu alatt tovább izzott a parázs, jól jelzik a 2023. novemberi események: a spanyol választások után kormányt alakító szocialisták koalícióra léptek a katalánok és más kisebbségek pártjaival, megszerezve így a par-

lamentum többséget! Ennek az ára viszont az az amnesztia volt, ami többek között a függetlenségi népszavazás miatt bebörtönzötteket is érinti. (Nem mellesleg jogilag problémás jogszabály alkalmazásával.) Nem véletlen, hogy már az amnesztia-ötlet felmerülése pillanatától egyre nagyobb tüntetések zajlottak ellene Spanyol-

A 2023-as spanyol választások után kormányt alakító szocialisták koalícióra léptek a katalánok és más kisebbségek pártjaival, megszerezve így a parlamenti többséget!

ország-szerte. És nem lehet tudni, hogy a kormánytöbbség fenntartásának lesznek-e későbbi feltételei is? Hisz a kisebbségek képviselői

Erkély Puigcerdà főterén

– amit egyébként Hősök terének neveznek. Katalónia a fővárostól a legeldugodtabb településig a függetlenségi mozgalom színében, a sárgában úszik

váratlanul zsarolási helyzetbe kerültek... Ez pedig minden oldalon indulatokat szított.

Ezen történések ráadásul messze nemcsak Katalóniáról szólnak. A baszkok különállási mozgalmi hasonlóan hosszú múltra tekintenek vissza, ám az ETA terror szervezet révén sokkal véresebbre. De a galíciai terület lakói is szívesen eljárt-szadznak a függetlenedés gondolatával, s hogy teljes legyen számunkra az eszmetörténeti zavar: ezt ott a helyi kommunista párt képviseli... Azaz: mintha a sorba

Magánház erkélye la Seu d'Urgel központjában

a közmegegyezés övezte társadalmi üzenettel, a politikai foglyok szabadon bocsátásának követelésével

állított dominók közül meglöknék az első! Így érthető, hogy mindazok, akik Spanyolország egységében érdekeltek politikai, gazdasági vagy bármilyen szempontból, igencsak aggódnak, és ennek hangot is adnak. Akár tüntetések formájában is...

Ám korántsem teljesen világos, hogy a katalánok miként képzelik el a jövőt. Ez jelenik meg a használt szimbólumok tarkaságában is: van, aki a függetlenség szimbólumát, a sárga „kokárdát” a „hivatalos” katalán zászlóra erősíti

föl. Akad, aki a független Katalónia kék alapon fehér csillagot is tartalmazó zászlajával fejezi ki érzéseit, más a „hagyományos” sárga-vörös

Ám korántsem teljesen világos, hogy a katalánok miként képzelik a jövőt. Ez jelenik meg a használt szimbólumok tarkaságában is...

zászlót használja, de csillaggal bővítve, kifejezve a mostanitól eltérő, de mégis a spanyol állam részeként megmaradó Katalónia képét. Emel-

lett vannak „unionisták” is, azaz a jelen helyzettel elégedettek. Ha a szimbólumok arányából következtetünk, akkor nagyon kevesen lehetnek... Persze egy-egy településen belül is megoszlanak a vélemények a jövőről, amit a kirakott zászlók egyértelműen jeleznek. Ugyanakkor pár dologban egyetértés van:

Libertat presos politics! – ezt a követelést mi a március 15-i ünnepeken „A politikai státuszfoglyok szabadon bocsáttassanak!” formában szoktuk idézni. És a felirat nemcsak magánházakon olvasható, hanem a templomtorony mellett, a városházák homlokzatain is...

Mementó és követelés

A polgárháború (1936–39) során elpusztult Santa Maria-templom tornya Puigcerdà főterén ugyanazzal az üzenettel. Piacnapon természetesen a függetlenségpárti politikai mozgalom standja is megtalálható az árusok között

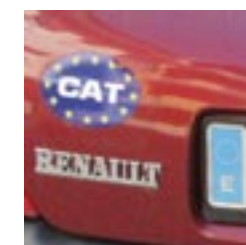
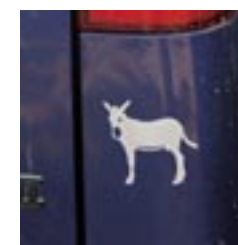
Közmegegyezés van abban is, hogy a mostani helyzet rossz, ezért változtatni kell rajta, és ezt az igényt ki kell mondani, jelezni kell! Bárhol és mindenhol, bármilyen eszközzel!

Ugyanígy mindenki egyetért abban is, hogy Katalóniában elnyomás van és nincs demokrácia.

E ponton kell végiggondolni mindazt, ami meglepetésként éri a Keletről jött utazót. Élettapasztalatom alapján az „elnyomásról” és a „demokrácia hiányáról” benem kicsit más kép él... A másik

meglepő sajátosság az eltérő vélemények tisztelete. Erkély- és lakásszomszédok különböző szimbólumai, eltérő politikai állásfoglalásuk békésen megfér egymás mellett. Egy gondolatkísérlet erejéig próbáljuk meg e képeket átkonvertálni valahová a Kárpát-medencébe vagy a Balkánra!... és gyorsan tegyünk hozzá egy számot is, hogy hány másodperc múlva szabadulnának el a megfélemltetlen indulatok...

Ez az a pillanat, ami miatt a Katalóniában járó hazánkfia eltátja

Mindennapi szabadságszimbólumok

Míg a spanylok a fiesztázó bikák, addig a katalánok a dolgos szamarak; egy reménybeli EU-tagország autójelzése és rendszáma, valamint vidéki csendélet Santa Pau főterén

a száját: igen, az itt élők képesek elszabaduló indulatok nélkül kifejezni a változtatási/nagyobb szabadság utáni vágyukat. Nyíltan és egyértelműen. [És a Hatalom által (legtöbbször) toleráltan.]

Mégis, milyen eredménnyel? Azt majd meglátjuk a következő években...

GRYNAEUS ANDRÁS
A BAÁR-MADAS REFORMÁTUS GIMNÁZIUM TÖRTÉNELEMTANÁRA, RÉGÉSZ, DENDROKRONOLÓGUS

800 ÉV KONFLIKTUS

AZ ÍR NACIONALIZMUS ÉS A BRIT GYARMATOSÍTÁS

▷ SZÖVEG: LABÁTH ADÁM | TÉRKÉP: BOTTLIK ZSOLT-LABÁTH ADÁM

Az írek és a britek ellentéte majdnem olyan jól ismert, mint a macska és az egér viszonya, mégis sokszor nehéz kibogozni, hogy épp kik is állnak egymással szemben. Több mint 800 év vizályát kell visszafejteni ahhoz, hogy megértsük a konfliktus természetét és azt, kik között dúl a harc a smaragd szigetért: angolok az írek ellen, vagy katolikusok a protestánsok ellen? És az északírek hova álljanak?

A végeláthatatlan ellenségeskedést az Ír-sziget 12. századi normann inváziójáig vezetik vissza. Ekkoriban a smaragd szigetet apró kelta királyságok uralták, melyek felett a nagykirály állt – igaz, annyi

hatalommal nem rendelkezett, hogy egységes ír államiságról beszélhessünk. Az Ír-sziget megosztottsága kapóra jött a kelet felől érkező, megszálló angol-normannok számára, Leinster tartomány alkirályának személyében még szövetségesre is találtak. Ugyan az írek keményen harcoltak, de a sziget jelentős része angol kézre került. A megszállók uralta országrészekbe pedig megindult az angol-normann népesség betelepítése, akik azonban egy idő után „írebbek” lettek az íreknél, és asszimilálódtak a helyiek közé.

Az írek minden ellenállása ellenére a sziget egyre nagyobb része került angol kézre, és haladt az írek anglicizálása is. Elsőként a

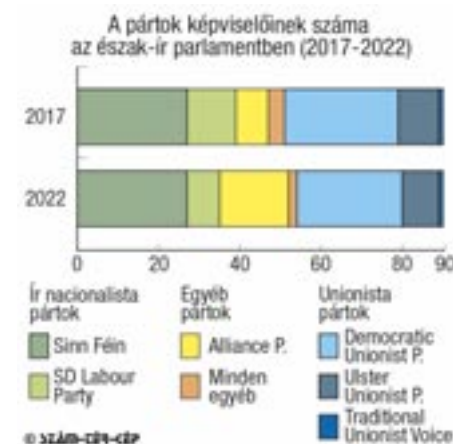
nemesi rétegből szorították ki az íreket, majd a katolikus misézés, az ír zene és nyelv tilalmával a társadalom minden szintjére és terébe hatolva igyekeztek gyarmatosítani az Ír-szigetet. Aki mégis őrizni akarta „írségének” utolsó morzsáit, hamar börtönben, vagy épp egy Ausztráliába tartó hajón találta magát, de könnyen az életével is fizethetett.

Később is folytatódott a protestáns angolok és skótok betelepítése, a 17. században érkezettek leszármazottai mai napig őrzik identitásukat – ulsteri skótokként. A betelepítések sikerességét mutatja, hogy a 19. századra Ulster tartomány egyes megyéiben többségbe kerültek a protestánsok, de

Az ír nyelv használata szinte teljesen kikopott, még a szegényebb írek között is. Mára annyira visszaszorult, hogy csupán a lakosság 10%-a beszéli az ír kelta nyelvet.

jelentősebb számban élnek Munster tartományban, Dublin környékén, illetve Laois és Offaly megyében. Az ír nyelv használata pedig szinte teljesen kikopott, még a szegényebb írek között is. Mára annyira visszaszorult, hogy csupán a lakosság 10%-a beszéli az ír kelta nyelvet, mégpedig az ország nyugati, északnyugati részében. A katolikus hit gyakorlását azonban nem tudták megtörni a britek. Kis házi oltárokkal a papok házról házra jártak misézni, dacolva a börtönhajók és kivégzések fenyegetésével is.

Mindezek ellenére, vagy éppen emiatt nem telt el úgy évszázad, hogy az írek ne szerveztek volna felkelést. Az olyan, britektől elszenvedett traumák, mint a nagy éhínség idején a gabona és más termények elkobzása, az 1916-os húsvéti felkelés leverése és a 14 vezető kivégzése egyenesen vezetett az 1919 és 1922 között zajló ír függetlenségi háborúhoz. Az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) gerillataktikájával és az ír nép általános ellenállásával a britek nem voltak képesek megtartani korábbi hatalmukat. Ám a háborút lezáró egyezmény a független köztársaságban reménykedő írek számára nem volt teljes siker. A függetlenség kivívásában nagy szerepet játszó Michael Collins vezette delegáció csupán a domínium státuszát tudta kiharcolni, és kénytelenek voltak tudomásul venni,

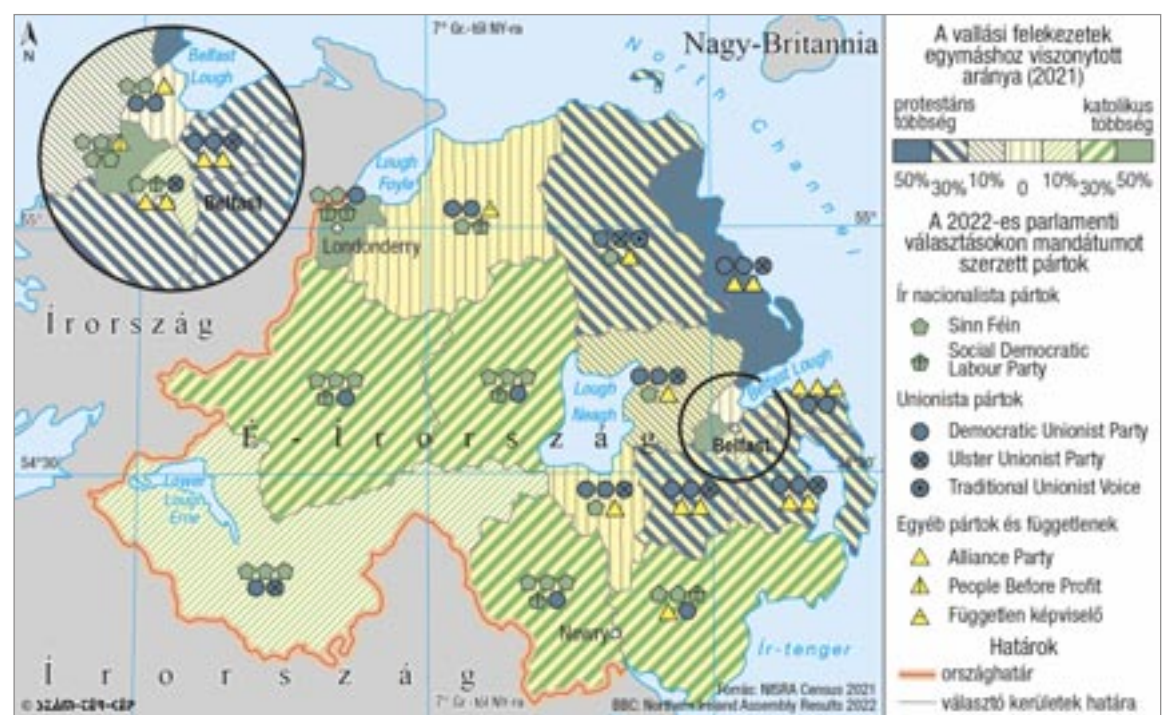

hogy Ulster tartomány hat megyéje – a mai Észak-Írország – az Egyesült Királyság része marad. Collins érezte, hogy az erőforrások hiányában nem képesek folytatni a harcot, és a brit félkatonai szervezetek terrorját a nép sem képes a végtelenségig elviselni.

Az egyezmény az ír nemzetet egyezménypártiakra és -ellenzőkre tépte. Ezzel az Ír Szabad Állam véres testvérháborúba süllyedt, aminek a vége csak 1923-ban jött el. A polgárháború után az ír nemzet a teljes függetlenség felé haldt, ami 1949-ben a köztársaság kikiáltásával és a Brit Nemzetközösség elhagyásával köszöntött be, de az Ír-sziget továbbra is megosztott maradt. Észak-Írország ma is egy óriás törésvonal mentén szakad ketté: az ír egységet támogató nacionalisták és az Egyesült Királyság integritása mellett kiálló unionisták táborára. A britek kezén maradt hat megyében az elnyomás és jogtiprás a hétköznapok része maradt az ír katolikusok számára, és a harc terrorizmus formájában még évtizedekig folytatódott – több mint 3000 ember életét követelve, generációk életét megnyomorítva.

Az 1998-as Nagypénteki Egyezmény relatív békét teremtett Észak-Írországban, a fegyverek elcsendesültek, de a sebek még nem gyógyultak, az árkokat nem temették be. A brit gyarmati törekvések szülte konfliktus az évszázadok során vallási színezetet kapott, de továbbra is maradt a fő kérdés: Írországhoz vagy az Egyesült Királysághoz tartozzanak-e?

A politikai pártok e törésvonal mentén szerveződnek, és a választások eredményei is azt tükrözik, hogy a választók többsége is eszerint szavaz. Eddig Észak-Írországban többségben voltak a brit unionista pártok, azonban a 2022-es választás történelmi eredményt hozott: első alkalommal nyerte el a szavazatok relatív többségét a nacionalista Sinn Féin. A legfrissebb népszámlálási adatok szerint a katolikusok már többségben vannak Észak-Írországban. Ennek ellenére a közvéleménykutatásokban jelentősen alulmaradnak az ír egység mellett állók célkitűzései. Kérdés, hogy a Brexit vihara és az unionisták számára kedvezőtlen demográfiai trendek mit hoznak a jövőben?

LABÁTH ADÁM
GEOGRÁFUS, AZ ELTE DOKTORANDUSZA. KUTATÁSI TERÜLETE A POLITIKAI FÖLDRAJZ

BOTTLIK ZSOLT
GEOGRÁFUS, AZ ELTE DOCENSE. KUTATÁSI TERÜLETE AZ ETNIKAI FÖLDRAJZ

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: KOCSÁNY KORNÉL

EGY TAVASZI NAP JAPÁNBAN

Reggel

Frissen ébredek, enyhe hátfájással. A földre helyezett futon (tömött matrac) kényelmes fekvést nyújt, de azért keményebb az Európában megszokottnál. Gyorsan fel is tekerem, hogy nappal is élhetővé varázsoljam azt a kb. 6 négyzetméteres, tatamival (rizszszalmából készült, gyékénnyel fedett szőnyeg) borított szobát, amit a helyi családtól bérelek Oszakában, Japán harmadik legnagyobb városában.

Közben hálát adok az égnek, hogy ma sem volt földrengés, pedig a lemezhatárokon fekvő szigetországban ez gyakori esemény, és a helyiek most már készülnek egy igen nagy erejű földrengésre – olyanra, amilyenre csak 50-60 évente van példa. (Miközben 1995-ben is katasztrófális rengés pusztított a környéken.)

Elhúzom a sódzsit (vékony papírral borított, farácsos tolóajtó), és azonnal megpillantom a reggelit, melyet a háziasszony mindennap kikészít a vendégeknek. A miszoleves (tofuval, hagymával és egyéb zöldségekkel készített halleves) és a rizs elmaradhatatlan tartozéka a napi első étkezésnek, de azért a nyugatiak kedvéért gyakran kerül tükörtojás és tonhalas szendvics is az asztalra. A natto (fermentált szójabab) ebben a családban csak ritkán része a reggelinek – nem baj, nekem túlságosan erős a bacillus subtilis natto baktérium adta íz. Kényelmes tempóban eszem, a gyönyörű mintákkal

A miszoleves (tofuval, hagymával és egyéb zöldségekkel készített halleves) és a rizs elmaradhatatlan tartozéka a napi első étkezésnek, de azért a nyugatiak kedvéért gyakran kerül tükörtojás és tonhalas szendvics is az asztalra.

Forgalmirányító rendőr a tokiói Sibuja kereszteződésénél ▶

Ez a világ egyik legforgalmasabb kereszteződése. Egy ún. Barnes Dance típusú átkelő, amelynél a járműforgalmat minden oldalról egyszerre leállítják, hogy a gyalogosok úgszintén minden oldalról egyszerre átkelhessenek. Itt tényleg szükség van a forgalmirányító rendőrök közreműködésére, akik gyakran hangos kiabálással irányítják a járókelőket

Japánban szinte minden nagyobb közlekedési csomópontnál van nyilvános vécé, még hozzá olyan, amibe már-már élmény betérni. Patyolattiszta, néha zene is szól, és minden használat külön kaland, hiszen egy átlagos, fűtött ülökével rendelkező vécén több gomb van, mint egy utasszállító gép vezérlőpultján.

A kanazawai Kenroku-en kertben

A japánkertek szerte a világon híresek. A kanazawai Kenroku-en Japán három legszebb kertjének egyike. A 12 hektáron elterülő park minden négyzetcentiméterét körültekintően gondozzák, hogy egyszerre gyönyörködtesse és elgondolkodtassa az odalátogatókat. A megannyi szimbólumot és utalást felvonultató kertbe tökéletesen illett az esernyőt tartó, törékeny japán hölgy

díszített, általában lakkozott hasi (evőpálcika) használata gyorsabb iramot nem is tesz lehetővé számomra, pedig alig várom, hogy streetfotóra teremtett, kis kamerámmal a szokásos felfedezőutamra induljak. Annál is inkább, mivelhogy különleges lesz ez a nap: Kiotó külvárosában nézem meg a sakurát (cseresznyevirágzás).

Egy gyors fogmosásra és zuhanyra azért szakítok időt, még hozzá párhuzamosan: Japánban a fürdőszobák többsége egy teljes mértékben műanyag borítású helyiség, amit mindenhol össze lehet – és

szokás – vizezni. Az átöltözésre, illetve a ruhák és piperecuccok szárazon tartására egy külön fürdő-előszoba szolgál. Az egész napos felfedezőutak előtt a biztonság kedvéért a mellékhelyiséget is fel kell keresni, itt azonban erről teljesen leszoktam: Japánban ugyanis szinte minden nagyobb közlekedési csomópontnál van nyilvános vécé, még hozzá olyan, amibe már-már élmény betérni. Patyolattiszta, néha zene is szól, és minden használat külön kaland, hiszen egy átlagos, fűtött ülökével rendelkező vécén több gomb van, mint egy utasszállító gép vezérlőpultján. A vállalkozó kedvűek bátran kísérletezhetnek a különböző funkciókkal, ha nem félnek a meglepetésektől.

Összekészülök, a benti papucsomat a genkannál (bejárati ajtó előtti, alacsonyabb padlós rész) utcai cipőre cserélem, és elindulok.

▶ **Ha nincs más, megteszi a nejlonzacskó is**

A fertőzések és a légszennyezés ellen szinte mindenki maszkkal, az eső és a napfény ellen pedig esernyővel védekezik. Hogy ez az oszakai hölgy melyiket váltotta ki a fejére húzott nejlonzacskóval, az nem egészen világos

▶ **Kíváncsi shiba inu és gazdája Kobe központjában**

Az egyik legcukibb kutyafajtának tartott, plüsshatású bundás shiba inu Japánból származik, és itt is nagy népszerűségnek örvend. A kutyák aranyéletet élnek a szigetországban: babakocsiban tolják őket, kozmetikushoz viszik és az ínyencek által is megirigyelt ételeket esznek

▶ **Gőzerővel gőzölögnek a termálfürdők Beppuban**

Beppu a melegvizes forrásokban gazdag Japán termálfürdő-fellegvára. Bővelkedik jobbnál jobb onsenekben, ahol a férfiak és nők egymástól elszeparálva, meztelenül élvezik a meleg víz relaxáló hatását, a szaunákat és a különféle masszázsokat

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
KOCSÁNY KORNÉL

TRENDFM
GAZDASÁGI RÁDIO CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Az ételek is cukik

Japánban a kawaii (cukiság) kiemelt fontosságú jelenség. Pikachutól és Hello Kitty-től kezdve a figyelmeztető táblák karakterein át az öltözködési stílusokig mindent áthat a cukiságfaktor, ami természetesen óriási biznisz. A cukki, vidám babaszínek az utcai ételárusok portékáit is vonzóbbá teszik

Utcai énekes Tokióban

A cukki megjelenésre nagyszerű példa a rózsaszínbe öltözött énekes a tokiói Sibuja kereszteződésnél. Az utcákon sokan zenélnek, e műfaj Japánban is népszerű, és ezt erősen támogatja a közösségi médiás felületek – az Instagram vagy a TikTok – mindenre kiterjedő hatalma

Délelőtt

A tízemeletes lakóház liftjéhez közeledve zavarba jövök, ugyanis egy másik lakó is várakozik a felvonóra. Eddig akárhányszor ilyesmire került sor, az ottaniak udvariaskodva előreküldtek, hogy aztán ne szálljanak be velem a liftbe... A COVID óta, ha tehetik, szűk helyiségekben nem tömörülnek. A maszkot is kitarthatóan hordják, annak ellenére, hogy már rég feloldották a korlátozásokat. Ennek részben az az oka, hogy ragaszkodnak a már megszokott szabályokhoz, meg persze a maszk már a COVID előtt is népszerű volt: egyesek a légszennyezés miatt, mások pedig azért hordták, hogy még jobban elbújhassanak a kíváncsi tekintetek elől.

Rajtam nincs, úgyhogy már csak ezért is lelassítok, és egy pillanatra megcsodálom inkább az Oszakai-öbölre néző kilátást. Teherhajók százai hemzsegnak itt, ami nem is csoda, hiszen a Csendes-óceántól a Kii-csatornával elválasztott öbölbe óriási mennyiségű áru érkezik mindennap, hogy ellássa a közel 3 milliós nagyvárost, annak elővárosait és a közelben található Kobét és Kiotót.

A japánok a COVID óta, ha tehetik, szűk helyiségekben nem tömörülnek. A maszkot is kitarthatóan hordják, annak ellenére, hogy már rég feloldották a korlátozásokat.

Az öbölre nyíló látványt egy hatalmas hullámvasút sziluetttje töri meg. A Universal Studios vidámparkja a város egyik fő attrakciója, 2022-ben több mint 12 millió látogatót vonzott. Ennél sokkal kevesebben kíváncsiak a tőle kőhajtásnyira található szemétegetőre, pedig az Friedensreich Hundertwasser tervei alapján készült, és szakasztott olyan stílusban építették meg, mint bécsi mását, illetve a híres Hundertwasser-házat.

A következő szabad lífttel leérve, a biciklitároló felé veszem az irányt, majd a háziak bringáját kiszabadítva az Ajikawaugchi metrómegállóhoz tekerek. Nem egyszerű művelet, ugyanis bicikliutak alig vannak, mindenki a járdán, a gyalogosokat kerülgetve lavíroznak. Néhányan az úton haladnak, ami az udvarias japán vezetési stílust figyelembe véve azért nem túl kockázatos művelet.

A metrónál lerakom a biciklit, rákattintom a számszámot, majd előveszem a kártyás bérletemet, és az ellenőrző kapun áthaladva megtudom, hogy már csak 500 jen (1200 forint) maradt az egyenlegemen. Hamarosan fel kell töltenem: Japánban minden tömegközlekedési eszközhöz ezt az egy kártyát kell használni, bármelyik városban is van az ember. Hatalmas kényelem, ugyanakkor gyorsan le is fogy róla a pénz: rendszeres utazgatás mellett havi 25–30 000 forintot könnyen el lehet így költeni.

A szerelvényre várva beállok a megfelelő helyre (külön színek jelzik, hogy hol kell sorban állni a különböző járatokra várakozóknak), és ügyelek rá, hogy ne a csúcsforgalomban üzembe helyezett női vagonok ajtajánál várakozzak. Ezekre férfiak nyilván nem szállhatnak fel, a kíváncsi tekintetek (és kezek) elől menekülő hölgyek számára így nagy könnyebbséget jelentenek. (Mint ahogy az is, hogy Japánban nem lehet kikapcsolni a telefon kamerájának hangját, így ha valaki esetleg titokban akarja lefotózni a kihívóan öltözködő lányokat, azonnal lebukik.)

A metrón most nincsenek sokan, a neten keringő horrovideókon látható jelenetek az utasokat a tömött kocsikba gyömöszkölő állomás-

Japánban minden tömegközlekedési eszközhöz ezt az egy kártyát kell használni, bármelyik városban is van az ember. Hatalmas kényelem, ugyanakkor gyorsan le is fogy róla a pénz...

Elnézést, már itt sem vagyok! ►

Az oszakai hölgyek nem akarták megzavarni fotózásomat (és valószínűleg a képről is szívesen lemaradtak volna), ezért amikor elsétáltak az objektív előtt, mélyen meghajoltak. Eleinte zavarba ejtett e látványos gesztus, de lassan hozzászoktam, megtetszett, és végül több tucat hasonló képpel jöttem haza

Ittlétem elején inkább az utasokat bámultam visszafogottan (ami itteni mércével mérve a szeméremértő kategóriába tartozik...). Látnivaló ugyanis akad bőven!

Aludni mindenhol lehet

A bácsi az építőiparban dolgozott, és ki tudja, milyen okból, de minden este e tokiói turistahostel étkezdéjében volt. Illúziókeltés gyanánt egy könyvet tett maga elé, de általában hamar elaludt. Ha néha-néha felébredt, örömmel érdeklődött az ott megszállók életéről – én is többször beszélgettem vele. Az utcán, tömegközlekedési járművön és egyéb nyilvános helyen szundítani teljesen normálisnak számít Japánban

mesterekről nem jellemzők, talán csak az ország legforgalmasabb vonalain lehet ilyen látni csúcsidőben. Végül az első kocsiba szálllok, szeretem nézni a masinisztakalapos metróvezetőket utazás közben. Ittlétem elején viszont inkább az utasokat bámultam visszafogottan (ami itteni mércével mérve a szeméremértő kategóriába tartozik...). Látnivaló ugyanis akad bőven:

az üveges tekintetű, vagy a telefonjukat bambuló helyiek hihetetlen változatos divatoknak hódolnak. A Lolita, a Visual Kei, a Gyaru, a Kogal vagy a Mori Kei csak néhány a többtucatnyi, extravagáns öltözködési stílus közül, amelyet a nem iskolába vagy hivatalba járók előszeretettel hordanak. Eleinte úgy éreztem, hogy csak én nézelődöm kíváncsian, hiszen látszólag minden japán elmerül a saját kis világában, hamarosan azonban rájöttem, hogy ők ugyanúgy szkennelik a környezetüket, csak sokkal finomabban, szinte észrevehetetlenül.

Az Umeda állomáson át kell szállnom, a Kiotó külvárosában található Iwashimizu-szentélyhez még 20 percet utazom: egy gyönyörű cseresznyefaliget vár rám. A vonatból kilépve köszönt a tavasz: virágillat és a bentóval (előre bedobozolt étel) teli piknikeskosarakat lóbáló helyiek társaságában indulok a park felé. A tömeg óriási, hiszen a cseresznyevirágzás nemcsak a turistákat érdekli. A japánok számára kiemelten fontos a természet és annak körforgása, az elmúlás és újjászületés örök játéka. Utóbbi ékes szimbóluma a sakura, ilyenkor sokan és hosszan, nappal és este is táboroznak a cseresznyefák alatt, esznek-isznak, beszélgetnek. Csodás fotósterep ez, tele témával, a gésáknak öltözött hölgyektől az esernyőket napernyőként használók tömegén át a cseresznyefák mesébe illő virágaiig.

Lehetetlen jelenet (1.)

Hamar le is lepleződik. Egyrészt egyből feltűnik, hogy a férfi telefonjába bekukucskáló hölgy csak egy reklámtábla, másrészt Japánban lényegében tilos mások magánéletében nyilvánosan turkálni. Látható módon nem bámulják egymást a metrón vagy az utcán, nem tesznek felkavaró kérdéseket és véletlenül sem pillantanak bele mások magánlevelezéseibe

Lehetetlen jelenet (2.)

Ez a kép már sokkal valóságosabb, bár egy ritkaságszámba menő jelenetet ábrázol: a fiatal lány a tiltótábla mellett szívja cigarettáját. Ez a szabálykövetésre nagy hangsúlyt fektető országban komoly illetlenség lenne, de valójában egy dohányzásra kijelölt hely hátuljánál zajlik, ami – ha az elkerített rész megtelt – még az elfogadható kategóriába tartozik

Délután

Kiotó egészen más hangulatot áraszt, mint Oszaka. Az ország történelmének egyik legmeghatározóbb városában tapintható a helyiek büszkesége (Kiotó több mint 1000 évig, egészen 1868-ig volt Japán fővárosa – a neve maga is fővárost jelent). Merevebb, tiszteletudóbb, úriasabb a közönség, amely jól illik a világörökségi helyszínekkel teletűzdelt városképbe.

Persze Oszakánál nem nehéz konzervatívabbnak lenni, a kiotóiak Japán olaszaként tekintenek az oszakaiakra... (Azért nem kell hangosan ordibáló, heves kézmozdulatokkal kommunikáló, szenvedélytől fűtött embereket magunk elé képzelni, európai összehasonlításban még így is inkább a visszahúzódozóbb kategóriába tartoznak.)

Kiotóban bárhol járunk, szentélyek, paloták, múzeumok tengerébe ütközünk. Ezek közül a legnevesebbek (az Aranytemplom, a Fushimi Inari-nagyszentély a narancsszínre festett cédruskapuk ezreivel, Higashiyama utcái, a Sagano bambuszerdő vagy a gésák otthonául is szolgáló Gion-negyed) óriási tömegeket vonzanak, a cseresznyevirágzás idején különösen, úgyhogy ma el is kerülöm őket, fotótéma ezektől távol is bőven akad.

Éhségtől vezérelve lázasan éttermet keresek, ami igencsak komoly feladat: a problémát a túlságosan nagy választék jelenti. Japán valóságos gasztronómiai paradicsom.

Szusit (hallal vagy egyéb tengeri gyümölcscsel tálalt főtt, ecetes rizs) már sokat ettem, és a kedvenceimmel, a különböző téstásételekkel (pl. a vastag téstás udon, a vékony téstás soba, vagy a jobban ismert ramen) is telítődtem, és most tempurára (palacsintaszerű téstában megmártott és olajban kisütött tengeri hal, garnélarák, vagy zöldségféle) se fáj a fogam.

Polipra vágyom! Ehhez azonban vissza kellene mennem Oszakába, ahol a takojaki (búzaliszt-alapú polipgolyó) igazi helyi specialitás. Addig viszont nem bírom ki éhgyomorral, így tűzoltás gyanánt betérek egy kombinyibe (az angol „convenient store” japános neve). Kedvelem e minden utcasarkon megtalálható, éjjel-nappal nyitva tartó üzleteket, mert – ahogy a nevük is mondja – rendkívül kényelmesek, mindent meg lehet kapni, amire az embernek szüksége lehet. A 7-eleven, a Family Mart és a Lawson a három legnagyobb lánc, én az utóbbit szeretem, mert ott lehet kapni a legsokszínűbben ízesített csirkefalatokat. Ezeket általában a bolt előtt eszem meg a hozzá adott kis fogpiszkáló segítségével, mert ott egyből ki tudom dobni a szemetet. Jaj annak, aki Japánban az utcán szeretne kukát találni – egyszerűen lehetetlen! Ennek oka, hogy a 90-es években terroristák a metróhálózat szemeteseibe rejtett szaringázzal öltek meg 13 embert és 6 ezer másik életét nyomorították meg örökre. Azóta a kukák többségével örökre leszámolt a társadalom.

A kiotói vasútállomáson, a sós falatkák hatására jut eszembe, hogy italt elfelejtettem venni. Gond egy szál se! Japán másik nagy jellegzetessége a milliárdnyi, földrengésbiztos ital- (és étel-) automata, amelyekből könnyedén és megbízhatóan vásárolhatunk hideg és meleg teát, kávé, üdítőt. Hideg, zöld teát választok.

A kiotóiak Japán olaszaként tekintenek az oszakaiakra... (Azért nem kell hangosan ordibáló, heves kézmozdulatokkal kommunikáló, szenvedélytől fűtött embereket magunk elé képzelni...)

Arctalan, névtelen tömegek

A metropoliszokra jellemző hatalmas embertömeg láttán könnyen elveszve érezhetjük magunkat. Az utcákon kevés a személyes érintkezés, és ez különösen igaz Japánban, ahol tényleg szinte kivétel nélkül mindenki az okostelefonjába és a fülhallgatójába temetkezik

Az Umeda állomásra visszaérve már tudom is, melyik falatozóban rendeljek majd takojakit. Nincs messze, 10 perc gyalog az állomás alatt található hatalmas aluljárórendszerben. Japánban a föld alatt – kis túlzással – külön városrészek terülnek el: üzletek, éttermek, kávézók és kocsmák várják több szinten is a betérőket. Könnyű eltévedni, mint ahogy az aluljárókhoz csatlakozó, egymás hegyénhátán található sokemeletes bevásárlóközpontokban is.

A takojaki-standnál sor áll. Nem lep meg, sor mindenhol van, és a japánok imádnak sorban állni. Még az utcákon elkülönített dohányzófülkékhez is sorba rendeződve várnak. Türelmesen végigállom, majd beülök egy kávézóba, ahol a választék meglepő módon elég szegényes: a Starbucks, a Doutor, a Tully's és a Komeda uralják a piacot, az Európára jellemző egyedi kis kávézók megtalálásához viszont kutatómunkát kell végezni.

Kockaformák

Munkába igyekvő férfi Tokióban. A japán rendszeret, szabályosságot a formákban is visszaköszön. Szögletes átkelőhelyek; kompakt, kocka alakú kisautók; szögletes aktatáska szögletes papírokkal, szabálykövető tulajdonossal. Várnia nem kell a zebránál, hiszen a szabályoknak megfelelően egyből átengedik az autósok

Magányos gép

Szorosan egymáshoz tapadó, szűk oszakai parkolóhelyek sorának közepén árválkodik magányosan egy cuki sárga kisautó. Sokáig kerestem a megfelelő szöveget az egyébként forgalmas felüljáró tetejéről, a gyalogosok szokatlanul nyíltan figyelték, vajon mi érdekeset is láthatok onnan...

Jövőkép

Gyakran hallani, hogy ha szeretnél 20 évet előreutazni az időben, látogass el egy japán nagyvárosba. Tokió utcáit járva valóban az az ember érzése, hogy a jövőbe lépett. Este a Szárnyas fejedelmű hangulatvilágát megszegyenítő városkép fogad, mindenhol neonfények világítanak, mozgóképek vonzzák a figyelmünket. Nappal sem kell sokáig várni, hogy szemtanúi lehessünk valami futurisztikus eseménynek: itt egy általam meghatározhatatlan járműben robogott el az úriember – de ezt csak én találtam furcsának...

Este

Yuuki, a befogadócsaládom velem egykorú fia már vár, megyünk a háztól nem messze található onszenbe (japán termálfürdő). Áldom az eget, hogy nincs tetoválásom, ugyanis akkor ide be sem engednék (a tetoválásokat a mai napig a kirekesztett, főleg bünszervezetekhez tartozó emberekhez kötik) – és mit hagynék ki!

Számunkra ugyan a termálfürdő jól ismert fogalom, az onszenek azonban tartogatnak izgalmas meglepetéseket. Egyrészt a nők és férfiak külön részen fürdenek, teljesen meztelenül. Ez eleinte szokatlan, később azonban teljesen természetes, sőt felszabadító érzés. A férfiaknak a kék, a hölgyeknek a piros függöny mögött nyíló ajtón kell belépni (Vigyázat! A női és férfirészleget gyakran cserélik, ezért ne az ajtó elhelyezkedésére, hanem a függöny színére összpontosítsunk!).

A csodálatos ízléssel berendezett fürdőkben a melegvizes medencék mellett gőzkabin és szauna is található. A kedvencem az elektromos árammal működő testmasszázs: apró elektromos impulzusokkal „kényeztetik” az erre vágyó vendégeket. Az onszenek nagyszerű helyek a beszélgetésekre. Mi is eltöltünk itt két órát, hogy aztán felfrissülve, itatra szomjasan távozzunk. Az első koccintásra még otthon, a házban kerül sor, a tévé mellett: a szülők szinte minden vacsoránál baseballmeccset néztek, az oszakai Hanshin Tigers csapatának mérkőzéseit képtelenek kihagyni. Ma is győzelemre állnak, erre innunk kell egy kupicával. Minket kevésbé köt le a játék, úgyhogy elhatározzuk, bemegyünk a városba, és a nap végére az oszakai éjszakai élet egyik központjában, Dotonboriban teszünk pontot.

A romantikus hajókázásra is lehetőséget nyújtó csatornák mentén itt csak úgy hemzsegnek a karaokebárok, a játéktermek, a vendéglők, a rabu hoterük (love-hotelek, vagyis romantikus légyottokra használt, népszerű szállodák) és az izakayák (ételeket is kínáló japán kocsmák). Kezdeképp azonban Yuuki egy yakiniku (étterem, ahol az asztalokon található grillezón mi magunk süthetjük meg a húst) felé veszi az irányt, és életemben először lóhúst is eszem, még hozzá rögtön nyersen. A japánok imádják a nyers húst, a legtöbb étteremben fű alatt még marhamájat is lehet kapni ilyen formában, pedig ezt már bő 10 éve betiltották.

Számunkra ugyan a termálfürdő jól ismert fogalom, az onszenek azonban tartogatnak izgalmas meglepetéseket: a nők és férfiak külön részen fürdenek, teljesen meztelenül.

Taxi Kiotóban

A kék óra gyönyörű fényei a város és az autó színes lámpáival izgalmas látványt nyújtottak. A sofőr nagyon szerette volna, ha a fotó elkészítését fuvarral jutalmazom, de csalódnia kellett: a méregdrága japán taxikat egyszer sem használtam.

A gyors, hatékony és megfizethető tömegközlekedés remek alternatíva

Eső Fukuokában

Az eső még izgalmasabbá varázsolja a nagyvárosok hangulatát. A hölgy a csúcsforgalomban várta, hogy zöldre váltson a lámpa, minőségi esernyője és a fejéhez szorosan simuló maszkja megvédte az esőtől, a szennyezett levegőtől és a kórokozótól is.

A maszkviselés ugyan már nem kötelező, ám ha a japánok megszoknak egy szabályt, csak nehezen tudnak lemondani róla

A közhiedelemmel ellentétben a japánok egy része jól bírja az alkoholt, de azok is szeretnek italozni, akiknek hamar megárt.

Vacsora után már csak egy ital van hátra. Az izakajákban mindent lehet kapni, és van is rá igény. A közhiedelemmel ellentétben a japánok egy része jól bírja az alkoholt, de azok is szeretnek italozni, akiknek hamar megárt. (Az elutasítók is gyakran rákényszerülnek a munka utáni iszogatásra...) A legnépszerűbbek a sör, a sócsú (főleg árpából készült, égetett szesz), a chūhai (általában vodka- vagy sócsú-alapú, ízesített szénsavas italok) és a whisky, illetve annak sódávízzel kevert változata. A nemzeti ital, a szaké (melynek helyi neve nihonsú – szakének úgy általában a szeszes italokat hívják) a bárókban korántsem fogy úgy, mint korábban említett társai.

Néhány korsó után hazaindulunk. Az éjszaka sűrűjében fél szememet azért a környezetemen tartom, pedig erre Japánban nincs szükség: a közbiztonság kiváló. Tartalmas nap volt, jóleső fáradtsággal érünk haza. Futon ide vagy oda, az alvással ma nem lesz gond. Csak földrengés ne legyen...

KOCSÁNY KORNÉL
SZABADÚSZÓ FORDÍTÓ
ÉS FÉNYKÉPÉSZ. TÁVOLI
ORSZÁGOK KULTÚRAI
ÉS SZOKÁSAI ÉRDEKLIK

BELFAST

HÁZFALAKRA FESTETT FÁJDALOM

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LABÁTH ÁDÁM

Belfast belvárosának otthonosan zugos kocsmái, nyüzsgő boltjai és pezsgő kulturális élete magával ragadja a látogatókat. De sokkal inkább a múltja jelent maradandó élményt az utazók számára: az a közelmúlt, ami erőszakos eseményektől, az ír nacionalisták és a brit unionisták szembenállásától terhelt. Meghatározva a jelent is – és a városban lépten-nyomon ennek bizonyítékai botlunk. A két közösség mai napig falakkal elválasztva, szegregáltan él, a látképet pedig a helyiek készítette politikai falfestmények tarkítják – határozott útbaigazításként az oda-tévedőknek...

Hiába igyekszem mindig úgy járni Belfast munkásnegyedeit, hogy teljes semlegességgel vizsgáljam a falfestményeket, de egy símaszkos fegyverest ábrázoló kép vagy a terrortámadásban elhunytak neveit hosszan soroló tábla árnyékában engem is beszippant a város hangulata. Észak-Írország tragédiájáról nem elég olvasni, valójában egészen más a helyszínen átérezni ezt. Nyomasztó a közösségeket elválasztó falak tövében, a helyiek identitását ilyen élesen demonstráló alkotások mellett állni, és csak azt érezzük, nem vagyunk odavalók. Pedig sok tanulsággal szolgál a testvérháborúról, a megbékélésről és egy picit magunkat is belelátva, akár rólunk, „Köztes-Európáról” is.

Észak-Írország tragédiájáról nem elég olvasni, valójában egészen más a helyszínen átérezni ezt. Sok tanulsággal szolgál a testvérháborúról, a megbékélésről és egy picit magunkat is belelátva, akár rólunk, „Köztes-Európáról” is.

Az északír – vagy ahogy az angolszász közbeszédben csak „Troublesként”, azaz kellő eufemizmussal „bajokként” emlegetett – konfliktus tomboló erőszaka repítette Belfastot az újságok címlapjaira.

◀ **Falfestmények mint a kifejezés eszközei**

Míg a belvárosban az élénk színeké, a kreatív alkotásoké a főszerep, addig a munkásnegyedekben politikai üzenetek uralják a látképet

Nemcsak a két ország közötti határ helyét jelöli ki

az államhatárt jelző tábla, de az akörüli vitáról is tanúskodik

Véres városok

Vannak városok, melyek nevei véres konfliktus emlékeivel forrtak egybe. A francia Arkan death metal zenekar egyik dalában Jeruzsálemet „Sufferpolisnak”, a szenvedés városának nevezi. A vallások és kultúrák satujába került helyszínt aligha kell be-

mutatni, ahogy a város életét mai napig meghatározó, sokszor erőszakos konfliktust sem. A városi művészetben, falfestményeken, graffitiken is a szembenálló felek közötti törésvonal tükröződik.

Belfast estében sincs ez másként, és sok hasonlóságot mutat a két, sokat szenvedett nagyváros. Az északír – vagy ahogy az angolszász közbeszédben csak „Troublesként”, azaz kellő eufemizmussal „bajokként” emlegetett – konfliktus tomboló erőszaka repítette Belfastot az újságok címlapjaira. Neve egygyé vált a terrorizmussal, amely több mint 3500 életet vett el az északír közösségektől. Ezalatt vált Belfast a Titanic városából „Sufferpolis-szá”, az ír nacionalisták és a brit unionisták csataterévé. Gyakran vallásháborúként hivatkoznak rá, de a véres harcok tétje nem is annyira hittételi vita eldöntését jelenti, sokkal inkább Észak-Írország hovatarozását. Az ír nacionalisták, akik döntő többségükben katolikusok, az egységes Írország ideájáért, míg a protestáns unionisták Észak-Írország és Nagy-Britannia uniójának megőrzéséért küzdenek.

Intelem egy belfasti belvárosi pub homlokzatán

„Egy nemzet, ami fél szemét a múlton tartja – bölcs. Egy nemzet, ami két szemét tartja a múlton – az vak.”

Belső nyugalom – izzó körítés

Belfast belső része egy igazi, modern nagyváros arcát mutatja. Az Ír-sziget második legnagyobb városában mindig nyüzsgő élet folyt, és ez ma sincs másként. A műemléki épületek mellett jól megfér a modern építészet, pezseg a kulturális élet. Az emberek békében sétálnak az utcákon, a vendégek a pubok előtt isszák sörüket, és aki csak ennyit lát és tud Belfastról, akár a béke szigetének is hiheti.

A város közepén nyoma sincs a több évtizedes, véres konfliktusnak. Az olyan helyeken sem utal semmi a múltra, mint az Europa Hotel, ami a „világ legtöbbször felrobbantott szállodája” címre is jogosult lehet. A „bajok” idején itt szálltak meg a tudósítók is, így kiemelt célponttá vált a terrorszervezetek számára. 1970 és 1994 között 33 alkalommal robbant bomba a szállodában vagy előtte... Az északír főváros ma inkább a részben itt forgatott Trónok harca sorozatról és a Harland & Wolff hajógyár legnevezetesebb művéről, a Titanicról szeretne híres lenni.

A turistaösvényekről letérve, vagy éppen arra rátérve, azonban minduntalan a két közösség szembenállása és az északír konfliktus tragédiája döbönt meg. Erre adnak lehetőséget például azok a taxis idegenvezetések, amikor turistabuszok helyett egy-egy helyi taxisofőr segítségével ismerhetjük meg Belfast nacionalisták és unionisták lakta munkásnegyedeit. Hiába van szó vezetett túrákról, alapvetően különböznek a megszokott turistacsapdáktól, hiszen idegenvezetőnk a helyi közösségekből származó taxisofőr, aki nemcsak hogy jól ismeri a helyszíneket és a helyieket, de maga is itt élt a „bajok” idején. Taxival, néhány fős társaságban várost járni pedig sokkal személyesebb élményt jelent.

A belvárosban pezsgő élet tölt be mindent, ▶
nyoma sincs már a közel 40 éves erőszakhullámnak

A „világ legtöbbször felrobbantott szállodája” címe is jogosult az Europa Hotel. 1970 és 1994 között 33 alkalommal robbant bomba a szállodában vagy előtte...

Két fontos hagyomány:
a sportfogadás és az I. világháborús veteránok emlékének ápolása
Az ulsteri önkénteseknek emléket állító falfestmény egy fogadóiroda falán a hírhedt Shankill Roadon

◀ „A nép uralkodója”

Az unionisták számára mindennél fontosabb Nagy-Britannia és Észak-Írország egyesült királyságának megőrzése

Az első falfestmény 1908-ban bukkant föl: a protestánsok által mélyen tisztelt „King Billy”, azaz III. Vilmos angol király a boyne-i csatában a skót jakobiták és az ír lázadók felett aratott győzelmét ábrázolta.

Két kapu között, a senki földjén a béke üzenetei jelennek meg a határpítményen

A közösségeket elválasztó falakon csak a napközben nyitva tartott kapukon lehet átjutni

A 19–20. század fordulójának környékén az ír nacionalizmus erősödésére reagálva a belfasti protestánsok kezdték a politikai témájú falfestménykészítést. Az első 1908-ban bukkant föl: a protestánsok által mélyen tisztelt „King Billy”, azaz III. Vilmos angol király a boyne-i csatában a skót jakobiták és ír lázadók felett aratott győzelmét ábrázolta. A csata az északír protestánsok fontos jelképévé vált, Vili király képe városszerte látható, és a csata napját minden évben parádéval ünneplik. Nagy felvonulást rendeznek, érintve a nacionalisták által lakott városrészeket is, amit az ottaniak természetesen provokációként értékelnek. Nem meglepő, hogy a parádé nem hivatalos záróeseménye a két közösség összecsapása – kövekkel, botokkal, Molotov-koktéllal és a rendőrség tömegoszlatásával. Az évszázados protestáns falfestés-műt eredménye számos egyéb mű is – az I. világháború áldozatainak emlékéttől, a terror és a paramilitáris szervezetek térnyerésével e társaságok jelképeitig.

Beszédes „békefalak”

Belfast munkásnegyedeinek közösségeit ma is szimbolikus és fizikai valójukban is létező falak választják el. A belvárost elhagyva szembesülhetünk Belfast és egész Észak-Írország megosztottságával, a nacionalista és az unionista oldal közötti szakadékkal, ami a mai napig kettéhasítja a társadalmat, és amelyet az 1998-ban megszületett, relatív békét hozó Nagypénteki Egyezmény sem tudott betemetni. A sebek lassan gyógyulnak, a gyász lassan múlik.

A belvárostól keletre és nyugatra fekvő munkásnegyedek közösségei között húzódó ún. „békefalak” célja a szembenállók elválasztása – elsősorban a protestáns városrészek védelmére hivatkozva. Mára több mint 32 kilométer hosszú, szögesdróttal erősített fal zárja ketrecekbe az itt élőket, súlyosan korlátozva a szabad mozgást. A falakon kevés a kapu, ám azok is csupán nappal, igen rövid ideig tartanak nyitva.

Ám a helyiek sajátos kapcsolata a falakkal e békefalaknál is messzebbre nyúlik vissza. Az önkifejezés festővásznaiként kell rájuk tekintenünk, melyeken keresztül a járókelők felé mutatják, mi-ben hisznek, hogyan gondolkodnak és általánosan: melyek az identitásuk fő elemei.

A belvárostól keletre és nyugatra fekvő munkásnegyedek közösségei között húzódó ún. „békefalak” célja a szembenállók elválasztása – elsősorban a protestáns városrészek védelmére hivatkozva.

A terror tükre

Az ír nacionalisták válasza az utcai politikai művészetben jócskán megkésve érkezett. A katolikus negyedekben először az 1980-as években jelentek meg falfestmények, a börtönökben éhségsztrájkolóknak emléket állítva. A hősként tisztelt IRA-tagok és éhségsztrájkolók portréi mellett hamar megjelentek az ír mitológia szimbólumai és az ír egység jelképei is. Ekkorra már elszabadultak az indulatok – a terror, a félelem és erőszak uralta Belfast, valamint Észak-Írország utcáit. Az ír katolikus nacionalisták egyre aktívabban tiltakoztak az őket érő hátrányos jogi megkülönböztetések és a rendőri erőszak ellen, amire rendszerint erővel válaszolt a hatalom.

Az erőszak alapvető fordulópontját a Derry városában történt, hírhedt „véres vasárnap” jelentette. 1972. január 30-án egy kődobálással fajult tüntetést fojtott vérbe a brit hadsereg, 14 ember, köztük 5 fiatalkorú halálát okozva. Bár a katonaság tagadni próbált, de a megrázó képsorok a világ minden pontjára eljutottak, az ott tartózkodó tudósítóknek köszönhetően. A „véres vasárnap” után az IRA minden addiginál keményebben és kíméletlenebbül csapott le célpontjaira, és az erőszak örvénye ártatlan civilek százait is elnyelte. Kezdetben csak katonai és infrastrukturális célpontokat támadtak, azonban később az eszkaláció során egyre gyakrabban robbant bomba civil helyszíneken is. Ebben pedig az unionista terrorszervezetek sem voltak különbe.

Az erőszak terjedése a falfestményeken is kiütöközött. A mitológiai és történelmi alakok mellett – és sok helyen helyettük – megjelentek a maszkos-fegyveres harcosok képei, az egyes szervezetek jelképei. A halottak számának növekedésével pedig elterjedtek az áldozatok portréi és névsora is, mementóként az eseteknek és emlékeztetőül, miért is vélik jogosnak a bosszút.

Az erőszak alapvető fordulópontját a Derry városában történt, hírhedt „véres vasárnap” jelentette. 1972. január 30-án egy kődobálással fajult tüntetést fojtott vérbe a brit hadsereg, 14 ember, köztük 5 fiatalkorú halálát okozva.

Észak-Írország esetében sokszor vallási konfliktusról beszélnek, de a falfestményeken sokkal inkább politikai jelképek és üzenetek jelennek meg, mintsem a protestáns és a katolikus hit szembenállása

Az ír nacionalisták régóta szimpatizálnak a palesztin mozgalmakkal, míg az unionisták Izrael mellett állnak ki
A 2023-as háború kitörését követően a megszokottnál is több palesztin és izraeli zászló lepte el a várost

A fiatalon éhségsztrájkban meghalt Bobby Sands portréja
a nacionalista negyedek számos pontján felbukkan, az egyik legnagyobb a Sinn Féin pártiroda tűzfalán

Csak a fegyverek nyugszanak...

A 90-es évekre mindkét közösség belefáradt az erőszakba, de a békekötés folyamata nem ment egyik napról a másikra. Bár az első puhatolozások már az 1980-as években megkezdődtek, de a fegyvernagyvágás első pillanatait csak 1994-ben jöttek el, amikor elsőként az IRA, majd némi gyanakvás után az unionista szervezetek is tüszüntetet hirdettek. Ehhez a 90-es évekre alakult ki a megfelelő politikai légkör Belfastban, Londonban és Dublinban egyaránt. Margaret Thatcher „vasöklét” John Major békejobbjá váltotta, de a dublini kormányzatok számára is egyre inkább terhevé vált az IRA erőszakossága. Emellett az USA és az Európai Unió is mindinkább a fegyvernagyvágást és a békét szorgalmazta. A Clinton-adminisztrációnak fontos közvetítő szerepe volt a tárgyalások során, az Európai Unió pedig nagy támogatási programokkal igyekezett segíteni a békét és mérsékelni az északír határ okozta gazdasági hátrányokat.

Az 1998. április 10-én aláírt Nagypénteki Egyezmény politikailag rendezte a két északír közösség viszonyát. Véget vetett ugyan a „bajoknak”, de magát a konfliktust nem oldotta meg – és ez a belfasti falakon is nyomon követhető. A katolikus, nacionalista negyedekben egyre

inkább a mitológiai elemek és olyan elnyomott csoportok és mozgalmak jelképei jelentek meg, akikkel az írek szimpatizálni és azonosulni tudnak. A különböző afrikai és dél-amerikai mozgalmak mellett leggyakrabban a palesztinok melletti kiállással találkozhatunk. Ennek oka, hogy a szimpátián túl erős „harcászati” kapcsolat is összekötötte az IRA és a palesztin szervezetek aktivistáit. Ahogy Belfastban szokásos, a válasz sem maradt el. Az unionisták hamar hangsúlyozni kezdték Izrael melletti kiállásukat, falakra festve a zsidóság és Izrael jelképeit, valamint olyan brit személyeket is, akik aktívan részt vettek a zsidó államért folytatott harcban. Ezenkívül az unionista oldalon King Billy és az I. világháborús katonák mellett olyan helyi hírességek is megjelentek, mint C. S. Lewis író vagy George Best focista – ám mindezek mellett a „bajok” emlékei továbbra is uralják a városi tájat.

A megszokottól eltérő városnéző túrák

Belfast történetének megismerésére a legjobb lehetőség, melyeken buszok helyett taxival járhatjuk be a munkásnegyedeket egy helyi taxisoőr kalauzolásában

Élő törésvonalak

A belváros csillogásán túl Belfast ma is komoly nehézségekkel küzd, amikkel leginkább a munkásnegyedekben szembesülhetünk. A falak továbbra is állnak és a rájuk festett képek is a betemetetlen árkokról tanúskodnak. Ráadásul az egykori ipar felszámolásával a helyiek kilátástalansága sem csökkent. Sokan küzdenek megélhetési gondokkal, miközben a társadalmi mobilitás hiánya miatt reményük sem maradt, hogy ez változni fog. Ilyen helyzetben nem csoda, hogy a fiatalok egy része a drogokhoz, bűnbándákhoz vagy épp valamelyik paramilitáris szervezet utódjához, esetleg az öngyilkosságba menekül. Ez is jól mutatja, hogy a törékeny északír béke nemcsak politikai, de gazdasági és szociális kérdés is.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
LABÁTH ÁDÁM

TRENDFM
GAZDASÁGI FOCISZÓRÍT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Azon generációk tagjai, akik megélték a „bajok” mindennapjait, pontosan tudják, milyen fontos is ez a béke, azonban azok a fiatalok, akik már beleszülettek a jelenlegi állapotokba, nem is feltétlenül értik a jelentőségét.

Unióból lángra lobbanthatja a szunnyadó északír konfliktust. A britek távozása végül olyan megegyezéseket hozott, amivel Dublin, London és Brüsszel is elégedett volt – csak az északír unionista pártok szája maradt keserű...

A legendás Sámson és Góliát

A hajógyár Sámson és Góliát névre keresztelt darui a város minden pontjáról láthatók. Jelképpé válva ajándéktárgyakról is visszaköszönnék

Erre a városra érdemes figyelni, mert múltján és jelenén keresztül sokat tud mesélni korunk társadalmáról. Belfast és Észak-Írország sok olyan történetet tartogat, amiből jobban megismerhetjük magunkat, „Köztes-Európa” lakóit. Hiába van Belfast közel 2000 km-re Budapestről, az északír etno-nacionalista konfliktus tükrében élesebben láthatjuk a poszt-szocialista térség konfliktusait is. Hiszen errefelé, Keleten sem csitulnak az etnikai-nacionalista szembenállások: háború dúlja Ukrajnát, örmények ezreit űzi el a háborúk sorozata Hegyi-Karabahból és a szerbek és a koszovói albánok is a tüzzel játszanak a balkáni puszkaporos hordón ülve.

Írország és Észak-Írország történetének elemeit jól ismerjük már mi is. Ismerjük a tárgyalóasztaloknál meghúzott határokat, amik családokat szakítanak szét, a szegregációt, az etnikai-nacionalista alapú erőszakot és a hatalom elnyomó módszereit is. Ezért olyan izgalmas az Ír-sziget történetével foglalkozni, hiszen nemcsak az íreket és az ott élőket szemlélhetjük és elemezhetjük, de önmagunkat is.

LABÁTH ÁDÁM
GEOGRÁFUS. AZ ELTE
DOKTORANDUSZA.
KUTATÁSI TERÜLETE
A POLITIKAI FÖLDRAJZ

▷ SZÖVEG: BARABÁS AMBRUS | FÉNYKÉP: HABARICS BÉLA

KASTÉLYPARK, EXTRÁKKAL

A TÁJ(KÉP) NEM VÉSZ EL, CSAK ÁTALAKUL

Van egy természet és ember alkotta tájképi kert a Szamos folyó mára megboldogult árterén, mely hosszú története során folyamatosan idomult; földanya kénye-kedvéhez, nemesek tájformáló törekvéseihez, vagy éppen a természetvédelem szigorához. Park? Erdő? Netán kert? Nézőpont és időpillanat kérdése...

Klasszicista kúria méreletes platánnal – akik megfordultak itt, többnyire ezt a képet viszik haza magukkal, és nem véletlenül: még a park emblémája is ezen keresztül ragadja meg a hangulatot. Pedig a hely térben, időben és történetileg is jócskán feszegeti e keretet. Elég pár lépést tenni a kijelölt ösvényen, és máris felsejlik valami e dimenziókból.

De még mielőtt egy lépést is tennénk, tekintetünket fordítsuk a régi térképek felé: elsőként a 18. század végi jozefiánus felmérés idevágó lapján érdemes böngészni Cégénydányád (akkor még Czegény) környékét: a szatmári táj, ezen belül pedig a Szamos hát vidéke nagyon másként festett akkortájt. A Felső-Tisza-vidék folyószabályozási munkálatai ekkor még el sem kezdődtek, s még látótávolságban sem volt az a 36 átvágás, ami később

Név: Cégénydányádi-park
Természetvédelmi Terület

Terület: 14,2 hektár

Jelleg: tájképi kert

Védetté nyilvánítva: 1959

Fenntartó: Hortobágyi
Nemzeti Park Igazgatóság

Látogatható: egész évben,
ingyenesen

**Bár víznek ma nyoma sincs itt,
de az ártér mentett oldalán elterülő
parkban érdemes elmerengeni azon,
hogya a terület két évszázada
még ártéri erdőség volt.**

– a 19. sz. második felétől kezdődően – több mint felével rövidítette le a Szamos magyarországi szakaszát. Az ezt megelőző évezredekben viszont rendszeresen kilépve medréből töltögette partjait, s alakította ki a később benépesült folyóhátat (Szamoshát).

Bár víznek ma nyoma sincs itt, de az ártér mentett oldalán elterülő parkban érdemes elmerengeni azon, hogy

a terület két évszázada még ártéri erdőség volt. A folyó biztosította termékeny öntéstalajon kialakult őshonos állomány valóságos őserdő benyomását keltette akkor: a dús cserjeszinttel és kúszónövények kusza hálózatával átszőtt tölgy-kóris erdők nem voltak szokatlanok erre felé.

Egyenes következmény

A Szamos Cégénydányád és Tunyogmatolcs közti szakaszát mintha vonalzóval rajzolták volna meg. És valóban: ékes példája ez a 19. század végi folyószabályozásoknak, ami alapjaiban változtatta meg a tájat, beleértve a parkot is

Fésűs mocsárciprus

A mocsárciprus-félék a földtörténeti harmadidőszakban elterjedtek voltak az északi féltekén. A klíma szárazabbá válásával folyamatosan adták át a helyüket a zárvatermőknek. Az elpusztult fákból hatalmas barnaszéntelegek keletkeztek

ANGOLKERTEK: SZÉPSÉG ÉS BORZONGÁS

A tájképi kertek (vagy angolkertek) a 18. századi Angliában indultak hódító útjukra, maguk mögött hagyva a francia típusú kertépítés merev hagyományait. Természetábrázoló funkciót is betöltöttek, csak elrugaszkodva a festészet kötött nézőpontjától, számolva az idő és az évszakok múlásával, a fényviszonyok változásával, egy mindig más arcát mutató teret igyekezően bemutatni.

A rendezőelv részben a felvilágosodás új típusú természetfelfogásával állt kapcsolatban. A barokk időszakot uraló, szabályos francia kert világgal szemben a geometrikus formákat jól tervezett szabálytalanságra cserélték. Tervezői váratlanul feltáruló látványok és saját jogukon növekvő, nem pedig szabályosra metszett növényzet éltetésére törekedtek.

Idővel a tájképi kertek egyes motívumai az idilli tájak mellett a természet féktelenségét is megpróbálták hangsúlyozni, így kerültek képbe a vízesések, a szakadékok, a magaslatok és a vulkánok(!) mint látványelemek.

Az angolkert főépületét nem feltétlenül helyezték a kert középpontjába – ez igaz a Kende-kúriára is –; ennek szintén hatáskeltő szerepe volt a tervezés során. A különböző korok kultúrájára, jelentős építészeti emlékekre és szellemi nagyságokra való utalások között fontos helyet foglaltak el a középkori, valamint a közel- és a távolkeleti építészeti stílusban felépített építmények is. Az angolkert tehát valódi ösztönművészeti alkotásként is felfogható. A kultúra és a természet iránt egyaránt rajongók ezért örökölték meg magukat gyakran a kertek díszletei között, s ez a portréfestészet egy új irányvonalát teremtette meg.

A tájképi kertek 19. századi reinkarnációi a városi parkok – Magyarországon ilyen a Városliget vagy a Margit-sziget –, de egyes motívumok, megoldások vagy épp építészeti elvek például vidámparkokban, világkiállításokon vagy skanzenekben elevenedtek meg újra.

Emberre szabva...

Az erdőségnek gazdája is volt: a sok száz éves történetre visszatekintő Kende család egyik ága. Sőt, mintha fából nem lett volna éppen elég, megfogant egy nemes(i) gondolat. Kende Zsigmond – a park területén máig álló Kende-kúria építtetője (és lakója) – nemcsak gazdálkodó és politikus volt, hanem növénygyűjtő is. Így érthető, hogy a kúria tervezése során fontos szempont lett az épület természeti környezetbe illesztése is. Az őshonos, ártéri tölgy-kőris-szil állományt nem semmibe, hanem nagyon is alapul véve, angol tájképi kert stílusban kezdődött el a park fejlesztése az 1830-as évek elején. A fászarú állományt olyan, többségében idegenhonos fajokkal gazdagította, mint a juharlevelű platán, a vérbükk, a mocsártölgy, a babértölgy, az amerikai tulipánfa vagy az egylevelű kőris. Sokuk a mai napig a parkot díszítő, mára hatalmassá nőtt

Az őshonos, ártéri tölgy-kőris-szil állományt nem semmibe, hanem nagyon is alapul véve, angol tájképi kert stílusban kezdődött el a park fejlesztése az 1830-as évek elején.

Épületes táj

A Kende-kúria a park emberkéz alkotta ékköve, melyet hosszú hanyattatás után néhány éve csiszoltak újra, hogy méltó legyen környezetéhez

faegyed, melyek közül kétségkívül kimagaslik az épület mögött magányosan terpeszkedő, közel nyolcméteres törzskerületű platán.

Unokája aztán folytatta a gyűjteményes kert bővítését. A kisebbik Zsigmond a nagyapával való névazonossága ellenére tudott újítani: figyelme a túlevelűek felé fordult, ekkor vertek itt gyökeret többek között a tiszafa, a kolorádófenyő, a duglászfenyő, az erdei fenyő, a simafenyő, a mocsárciprus és a hamisciprus ma már aggkorban lévő példányai, valamint az újabban külön törzsbe sorolt páfrányfenyő néhány egyede. Utóbbi, aransárgába boruló levéltömegével különös őszi színfoltja a parknak. Az unoka, ha nem is növénytelepítő munkássága elismeréseként, de a családban elsőként kapott bárói címet, s így nemcsak a park, de a családi ranglétra nemesítése is a nevéhez fűződik.

Az unoka, ha nem is növénytelepítő munkássága elismeréseként, de a családban elsőként kapott bárói címet, s így nemcsak a park, de a családi ranglétra nemesítése is a nevéhez fűződik.

Védendő értékek

A kiterjedt park fejlesztésekor a kertépítő az őshonos virágos növények megőrzésével és újak betelepítésével tette színpompássá a gyűjteményt. Utóbbira példa a máig itt virító téltemető. A népnyelvben kikeletnyitőként ismert sárga virág elsőként bújik elő, majd bont virágot – már január végén, esetleg február első heteiben –, hogy aztán lassanként szőnyegszerűen terítse be a park egyes részeit.

Hóolvadás után sárgából fehérre vált a virágpaplan – ilyenkor pompázik a hóvirág és a tavaszi tözike; a két faj az eredeti vegetáció részeként maradhatott itt fent. A tavasszal tömegesen nyíló halványkék virágú csinos szellőrózsa számára mogyoróbokrok árnyékot és nedvességet adó töve biztosít megfelelő élőhelyet. A fák aljában itt-ott ugyancsak megtalálható a nemesített rokonoknál lényegesen apróbb, ám igen kecses termető, élénksárga erdei tulipán is.

Zöldike

Nemcsak a csőre, de a szervezete is erős, hidegtűrése miatt találkozni csapatostul csipegető, áttelelő példányaival

Jóban-rosszban

Az égbeszökő simafenyő tetején évtizedek óta költő hollópár gyakran hallatja hangját. Párkapcsolatuk egy életre szól

Kecses szépség

Az erdei tulipán elszórt egyedei fel-felbukkannak a tavasz során a park aljnövényzetében

Téltemető

A tavaszi geofitonok közül is úttörő téltemető még a hóvirágot is megelőzi „buzgóságával”, évről évre sárga virágpaplant borítva a park hólepte matracára

A kiterjedt park fejlesztésekor a kertépítő az őshonos virágos növények megőrzésével és újak betelepítésével tette színpompássá a gyűjteményt.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
BARABÁS AMBRUS

TREND FM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TREND FM.HU

A terület megóvását a különleges gonddal összeállított fa- és cserjegyűjtemény mellett a védett növény- és állatfajok is indokolták.

A gazdag és ma már jobbra háborítatlan növény-együttessel ritka állatfajokat is idevonz. Egy kétágú simafenyő csúcsán több évtizede fészkel egy hollópár, a platánok ki-odvasodott törzse csókáknak nyújt költőhelyet. A fekete harkály hangos kiabálása mellett hallható a jóval csendesebb hamvas küllő elhaló hangja is. A denevérfajok közül nem ritka itt a fokozottan védett csonkafülű és a folyó mentén vadászó tavi denevér.

A terület megóvását a különleges gonddal összeállított fa- és cserjegyűjtemény mellett tehát a védett növény- és állatfajok is indokolták. A park növényanyagának első kataszterét 1957-ben Papp József készítette el, majd a kor jeles szakembere, Jávoroka Sándor akadémikus 1959-ben kezdeményezte a terület védetté nyilvánítását, mely még abban az évben meg is történt. Az időközben valamelyest zsugorodó park ma 14,3 hektáros területével Cégénydányádi-park Természetvédelmi Terület néven ismert.

Fenyvescinege

A széncinegénéél kevésbé hivalkodó rokon gyakran csapatostul lepi el a park túlevelű fáit, ebből pedig akad bőven

Na, ki a király?

A sárgafejű királyka az európai madárvilág legapróbb képviselője. Amilyen csepp, olyan buzgó, fáradhatatlanul tevékenykedik, ráadásul kevésbé félénk, így jól megfigyelhető

Rikácsoló forgácsoló

A hazai harkályfélék legnagyobbika nemcsak méretével és tűzpiros fejbűbjével tűnik ki. A fekete harkály élő vésőgépként perforálja az erre alkalmasnak ítélt faegyedeket

Madarász-bakancslista

A mesterséges itatók a madarak és megfigyelők Kába-kövei: ki vízre, ki különleges látványra szomjazva gyűlik ide. Fontos a türelem, bár legtöbbször nem kell addig várni egy-egy díszes példányra, míg elvásik a lábunkon a bakancs. A Madárhisztró névre hallgató megfigyelőhelyen ráadásul kényelmes leshelyen várhatunk az ivóba betérő szárnyasokra

Mondd, hogy csíz!

A többi pintyféléhez képest ritkábban megfigyelhető, főleg annak köszönhetően, hogy többnyire csak átvonuló példányaival találkozhatunk

Lépre csalva...

A léprigónak is kell a víz, száraz torokkal nem is kelhetne versenyre a rigók énekversenyén

Kék cinege

A cinkéfélék divatdiktátora egyedi színvilágával és akrobatikus függeszkedéseivel élő dísz minden etetőnek és itatónak

Meggyvágó

A vasorrú pintynek is csúfolt madár csőre kétséget sem hagy afelől, miről is kapta a nevét. Mag legyen a talpán, aki képes ellenállni neki...

A kérődzök nem olvasták a park védetté nyilvánításáról szóló határozatot, így lelki-furdalás nélkül láttak hozzá az alacsonyan található növényrészek pusztításához.

A pusztuló-zsugorodó angolkert a Szamos máig tragikus emlékü, 1970-es áradása idején újabb kihívással nézett szembe. A vidéket tórendszerre változtató víz elől a helyi állatállományt – elsősorban szarvasmarhákat – ide, a település magasabban fekvő terepére hajtották. A kérődzök azonban nem olvasták a park védetté nyilvánításáról szóló határozatot, így lelki-furdalás nélkül láttak hozzá az alacsonyan található növényrészek pusztításához. Rövid kényszertakarmányozásuk is elég volt ahhoz, hogy jóformán minden cserje és kisebb fa martalékká váljon. A problémát súlyosbították a felgyülemlett trágya és a bolygatott talaj házasságából fogant fekete bodza- és csalán-siserahadak.

A parkról a 60-70-es években több növényletár is készült, de a felújítás csak 1984-ben kezdődött meg. Nemcsak a növényzet pótlására volt szükség, de az agresszívan terjeszkedő gyom- és cserjefélék, valamint az elpusztult fák eltávolítására is. Az újonnan telepített gyepon az angolkert-jelleget jól tükröző tisztásokat alakítottak ki, és a kipusztult tülevelűeket, valamint a számos díszcserjét is pótolták. A rendszerváltás időszakától a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság folytatta a megkezdett munkát. A korábbi állapotok visszaállításához azonban bőven akad még tennivaló...

Tájba illesztve

A kúria klasszicista eleganciája tökéletes alapul szolgál annak, hogy az épület évszaktól függetlenül harmonikusan illeszkedjen természetes környezetébe

Díszkíséret

A park üde színfoltjai a virágzó cserjék, csakúgy, mint a több színben is pompázó magnóliák

Hanyatlás után megújulás

A nagy gonddal fejlesztett és karbantartott angolkertnek azonban jócskán kijutott a nehézségekből is. A 19. század végi két jelentősebb szamosi árvíz ugyan még olcsón megúszta, de a II. világháború során megkezdődött a vesszőfutása (ahogy az 1945-ig itt élő Kendéké is). A háború ínséges éveiben a tűzifa fogalomköre átterjedt kivételesen ritka faegyedekre is, a település pedig elkezdte bekebelezni a parkot: sportpálya és új lakóházak hódítottak el a területeket – összességében jelentős károkat okozva.

A háború ínséges éveiben a tűzifa fogalomköre átterjedt kivételesen ritka faegyedekre is, a település pedig elkezdte bekebelezni a parkot – jelentős károkat okozva.

Természetvédelem testközelben

Szamos-parti fürdőház, teniszpálya, rózsakert, jégverem, buja növényzettel futtatott, díszes terasz: néhány a kert kényelmi szolgáltatásai közül a Kendék idejéből. Mára – nemesi igények híján és új „birtokossal” – a park gondviselésének hangsúlyai máshová tolódtak. A család egykori otthona a természetvédelmi tájegység (Nyírség-Szatmár-Bereg), illetve a tájvédelmi körzet (Szatmár-Beregi TK) központja, így az elmúlt majd’ egy évtizedben a természetvédelmi szakemberek már testközelből tudják óvni a területet.

A 2010-es évek közepén az épület felújításával párhuzamosan a park fás szárú növényzetének újrafelmérése is megtörtént, melynek során részletes fakataszter készült. Többször is zajlott műszeres favizsgálat, az így nyert adatok alapján pedig a problémás, jellemzően idős egyedek „ránccfelvarrása” is megtörtént. (Ez a fák állagmegóvásán, megmentésén túl a park mint rekreációs helyszín biztonsága miatt is indokolt.) A tájképi és növénytani rekonstrukció ezzel még nem ért véget, hiszen az idős faállomány folyamatos kezelést igényel, ahogy az egész terület is.

Utóbbi esetében a legfontosabb a természetközeli állapot biztosítása, megtartása. Ez nyilvánvalónak tűnik ugyan, de számos tényező figyelembevételével jár. Bár a terület kaszálása gépiesített, de a munka korántsem gépies: megfelelő időben történő kaszálással lehet – és kell – biztosítani a fűben élő gerinctelen élőlények és a velük táplálkozó madarak létfeltételeit, valamint a növények megfelelő magérlelését. A lábon száradt és kidőlt holtfák anyagának helyben tartása szintén a biodiverzitás megőrzését, növelését szolgálja, ahogy a parkban kihelyezett közel 100 db madárodú is. A madarak itteni komfortját 4 itatóhely, valamint a téli madáretetés is növeli. A kúriaépület padlása évről évre denevérkolóniák otthona.

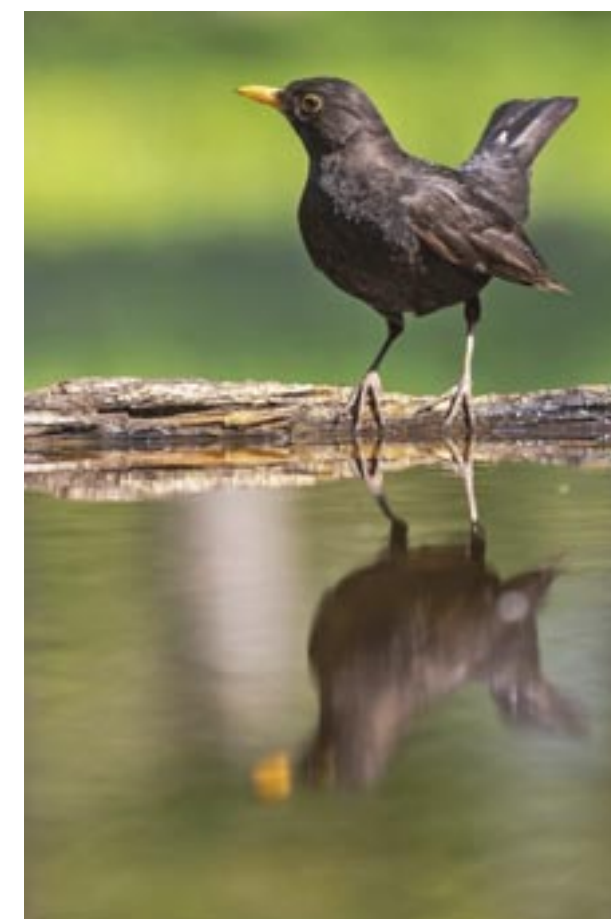
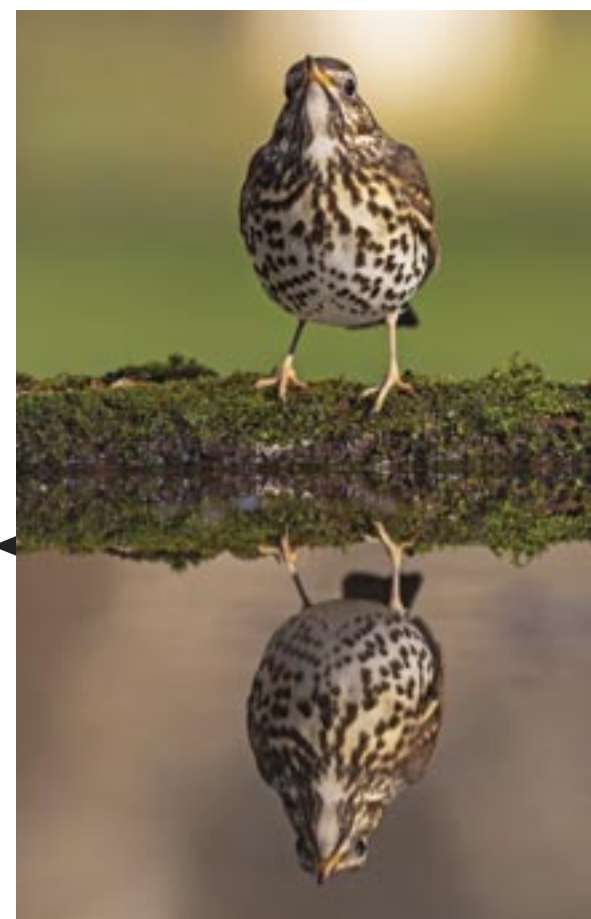
A 2010-es évek közepén az épület felújításával párhuzamosan a park fás szárú növényzetének újrafelmérése is megtörtént, melynek során részletes fakataszter készült. Többször is zajlott műszeres favizsgálat, az így nyert adatok alapján pedig a problémás, jellemzően idős egyedek „ránccfelvarrása” is megtörtént.

Dalban mondja el

Az énekes rigó nevéhez hűen élen jár a nótázásban. Változatos hangsorait kívülről fújja

Fáról fára

Az európai mókus jól érzi magát a park idős fái között, azért nem árt résen lennie, mert akadnak itt természetes ellenségei

Elragadó természet

Amilyen apró, olyan hatékony. A karvaly a héja kicsinyített másaként, de nem kisebb intenzitással vadászik, gyakran esélyt sem adva a kisebb termetű madaraknak

Csak a tolla egyszínű

A feketerigóval úton-útfélen összefuthatunk, talán ezért is kevésbé nyilvánvaló, milyen énektudás birtokosa is ő

Őszi ruha

Az Őreg Hölgy ősszel kis időre aranyló ruhát ölt magára. Környezetéből kiemelkedve ilyenkor mutatkozik meg legnagyobb pompájában

Lenyűgöző teremtés

Termetével és formájával mindenkit megbabonáz, még a „platánban jártas” látogatók is elismerő szavakkal illetik. Mindig jól jön a bók!

AZ ŐREG HÖLGY

Amikor Viktória királynő Angliában trónra lépett, a „czégyeni” kúriát már 4 éve lakta a Kende család. Zsigmond ekkorra már bizonyosan elplántálta az Őreg Hölgy csemetéjét az épület szomszédságában. A keleti és nyugati platán természetes kereszteződéséből létrejött hibridek, a juharlevelű platánok kivételes népszerűségnek örvendtek ez idő tájt Európa nagyvárosaiban. A magyarázat nem kézenfekvő: a korra jellemző széntüzelés okozta jelentős légszennyezést kitűnően ellensúlyozták e sokat tűrni képes fák. A szigetországból a kontinensre beszivárgó kertészeti divatirányzat platánkorszak néven ismert.

A cégénydányádi parkban látható példánynak az elmúlt két évszázadban a városi korommal nem kellett birkóznia, ám az idők során jelentősen károsodott; a harkályok vájta odúk százai ugyan tavasztól nyárig madárfiókák sokaságának jelentik a bölcsőt, de a nyílások a víznek és a fát bontani vágyó szervezeteknek is utat engednek. Ami elsőre élettől duzzadónak látszik, belül félig halott. A közel 200 éves kor a fák terén jártas szakember számára előrevetíti, amit a műszeres vizsgálat csak alátámaszt: a törzs belseje erősen hiányos. A lassú elmúlás ugyan elkerülhetetlen, de az élettartam kitolható: ezt a célt szolgálja az Őreg Hölgy főágainak lengéscsillapító-rendszere, a csúszócsonkos kötélrendszer, melyet a diagnózist követően eszeltek ki a szakemberek, majd valósítottak meg ipari alpinisták. A Cobra fel van vetve, mondhatnánk, hiszen a 8 tonna teherbírású kígyónevű faápoló kötél már teszi a dolgát. Reméljük, sokáig...

Addig is érdemes személyesen elébejárulni Őnagyságának, hiszen a faóriás hatalmas, hűs árnyat adó lombkoronája gigantikus sátorként borul a park fölé, s mindez a kúria hátsó lépcsőjéről teljes pompájában feltárul. Tekintélye még úgy is vitathatatlan, hogy hazai fajtársai közül akadnak nála nagyobbak is; közel 8 méteres törzskerülete ugyan elmarad listavezető rokonaitól, ám így is kisebb sétát lehet tenni körülötte.

Tudás- és élménycsere

Egy természetvédelmi órben mindig megbízhatunk, ha a környék élővilágának megismerése a tét...

Nyitott kapuk

A szinte minden zezugot bejáró ösvény a legfontosabb fákat fűzi sorba. Ha pedig nem lehajtott fejjel járunk, megérthetünk valamit a tájképi kertek lényegéből, amely a tél végi virágszőnyegtől a késő őszi színpompáig minden időszakban új arcát mutatja. Madármegfigyelő kunyhó, interaktív denevérvédelmi bemutatófal, tájfajta gyümölcsfákkal beültetett „parasztudvar” és néhány emlékhely is felbukkan a nyitott szemmel járó látogató előtt. Utóbbiak sorát gazdagítja a Kende család sírboltja is a kőkereszttel, valamint Fintha István botanikus-természetvédő szimbolikus kopjafája is.

Ha nem lehajtott fejjel járunk, megérthetünk valamit a tájképi kertek lényegéből, amely a tél végi virágszőnyegtől a késő őszi színpompáig minden időszakban új arcát mutatja.

Természetre nevelve

Az itteni munka egyik legfontosabb része a környezeti nevelés. A park évről évre fontos helyszíne a Nemzetközi Madármegfigyelő Napoknak is

Az ősök szelleme

A Kende család sírboltja diszkrétén bújjik meg a lombkorona alatt, a parkon végigfutó ösvény mentén

BARABÁS AMBRUS
GEOLÓGUS, A HORTOBÁGYI
NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG
TERMÉSZETVÉDELMI
MUNKATÁRSA

HABARICS BÉLA
TERMÉSZETVÉDELMI ÓR.
A HNPI NYÍRSÉG-SZATMÁR
BEREG TÁJEGYSÉGÉNEK
VEZETŐJE. TERMÉSZETFOTÓS

Ha pedig mindez még nem lenne elég, vagy csak egyszerűen rossz az idő, a kúriaépületben található kiállításon sűrített formában csepegtetik Szatmár-Bereg természeti értékeit és a természetvédelem esszenciáját.

Az épületben 1959 és 2004 között Állami Gyermeknevelő Otthon működött, így a helytől sosem volt idegen a gyerekzsivaj. Kiskorú állandó lakók ma már nincsenek, ám a nevelő célzat itt maradt, bár kicsit más formában; a tájegységi központ ugyanis környezeti nevelési feladatokat is ellát, s mint ilyen, évente több ezer iskolást és óvodást „foglalkoztat”.

Egy, a természettől mind jobban eltávolodó világban pedig ennél nemesebb feladattal nem is lehetne megáldva egy mindig változó arcát mutató tájképi kert...

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSÉG

A KÉK AZ ÚJ ZÖLD, AVAGY SZIVACSVÁROS A GYAKORLATBAN

▷ SZÖVEG: SZIGETI FERENC

Európa nagyvárosaiban – legalábbis azok történelmi negyedeiben – Budapesthez hasonlóan egyre öregedő, egyesített csatornahálózat szolgál a közterületeken összegyűlt csapadékvíz elvezetésére, amely végső soron a szennyvízhálózatba kerül. Az intenzív városiasodás, illetve az egyre hevesebb esőzések miatt megnőtt vízmennyiséget azonban a rendszer már képtelen kezelni. Nemcsak pénz nincs az átépítésére, de hely sem, hiszen lábunk alatt egy hihetetlenül bonyolult közműhálózat húzódik. Most az elmúlt években kulcsfontosságúvá váló szivacsváros-konceptió emblematikus európai példáinak nyomába eredünk...

Berlinben a csapadékvíz elvezetését és megtartását szisztematikusan beépítették a várostervezésbe és fejlesztésbe. Tehát ahol építenek vagy átépítenek, ott kiemelt szempont a csapadékvíz megtartása, illetve késleltetett elvezetése. „Komplett városrészek épülnek, amelyek szivacsaként magukban tartják a vizet, védve a nem özönvizekre tervezett közműveket. Az épületen zöldtetők és zöldfalak, közöttük esőkertek és szikkasztók tartják meg a vizet, vagy késleltetik annak lefolyását, a járda pedig átengedi a víz egy jelentős részét” – osztja meg tapasztalatait Rózsa Zoltán, a Hegyvidéki Önkormányzat berkeiben működő Zöld Iroda vezetője.

„Komplett városrészek épülnek, amelyek szivacsaként magukban tartják a vizet, védve a nem özönvizekre tervezett közműveket. Az épületen zöldtetők és zöldfalak, közöttük esőkertek és szikkasztók tartják meg a vizet, vagy késleltetik annak lefolyását, a járda pedig átengedi a víz egy jelentős részét.”

◀ Ha nincs hely, nincs szivacsváros?

A rendkívül sűrűn beépített belvárosokban nem könnyű vízmegtartó infrastruktúrát kiépíteni (nyílt tározó és párologtató vízfelület Berlinben, a Potsdamer Platz mellett)

Berlin, Rummelsburger Bucht

Teraszosan kiépített, zöldtetőket és szikkasztó zöldfelületeket összekötő, komplex csapadékvíz-kezelés egy lakónegyedben

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSÉG

Ilyen városrész például a 2017-ben elkészült Adlershof, ahol lényegében az összes zöldfelület tudatosan kialakított szikkasztó is egyben, miközben minden zöldfelület esztétikus, vízmegtartó szerepe mellett pihenőhelyként is szolgál. A használhatóság a csapadékvíz megtartásának alárendelt, olyanra, hogy az ehhez hasonló új városrészek az esővizet elvezető infrastruktúra nélkül épültek meg. „Érdekes volt látni, hogy viszonylag forgalmas utakról is az útszéli zöldfelületekre és esőkertekbe vezetik a vizet a padkák megfelelő kialakításával, továbbá sok helyütt nem is esőkert található, hanem simán gyep fedi a szikkasztót. Napi 10 000 jármű felett azonban szennyvízként kezelik az útestről lefolyó vizet Berlinben is” – villantja fel Décsi Emese, a Zöld Iroda másik munkatársa a paradigmaváltás szükségességét. A képhez hozzátartozik az is, hogy Berlin alatt alapvetően homokos a talaj, ezért az esőkertekből gyorsan, jellemzően 6 órán belül elszivárog a víz, annak ellenére, hogy a német főváros valamivel több csapadékot kap évente, mint Budapest (még ha nem is annyit, mint például Koppenhága).

Kísérleti terület

Számos helyszínen a Berli Műszaki Egyetem kísérletezik (itt például különböző növényfajokkal az utakról bevezetett csapadékvíz megtartó esőkertben (Berlin, Rummelsburger Bucht)

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSÉG

Berlin, Adlershof

Csapadékvíz elvezetése burkolt felületről zöldfelületre szikkasztás céljából

Természetesen nemcsak a lakosság tudatossága és a német városfejlesztők precizitása van a dolgok háttérében. A csapadékvíz elvezetéséért Németországban helyi szemmel nézve is komoly összeget (1,82 €/m²) kell fizetni, amely kötelezettség ugyanakkor a természetalapú és egyéb vízmegtartó megoldások (pl. csapadékvízgyűjtő hordók és föld alatti tartályok) használatával jellemzően kiváltható (tartományként eltérő szabályozás szerint). Ez pedig már évek óta arra ösztönzi az építetőket és az üzemeltetőket, hogy zöldtetőkkel, zöldfalakkal és esőkertekkel próbálják meg visszatartani, vagy legalább lassítani az egyre hevesebbé váló esők csapadékvizét. Eközben az egyre inkább elszabaduló klímaváltozás közepette arra is rájöttek, hogy a szisztematikusan kiépített zöld- és kékfolyosók a vízmegtartás mellett jelentősen csökkenthetik a városi hősziget-jelenséget és kedveznek a beporzóknak, ezáltal hozzájárulnak a biológiai sokszínűség megőrzéséhez is.

2016-ban a Berlini Víz- és Csatornázási Művek, valamint az Önkormányzat kezdeményezésére jött létre az Esővíz Ügynökség, amelynek feladata a lakosság érzékenyítése és ösztönzése, a lakossági pályázatok menedzselése. Ha valaki például zöldfalat, zöldtetőt és esőkertet egyben telepít

A csapadékvíz elvezetéséért Németországban helyi szemmel nézve is komoly összeget (1,82 €/m²) kell fizetni ez már évek óta arra ösztönzi az építetőket és az üzemeltetőket, hogy próbálják meg visszatartani az egyre hevesebbé váló esők csapadékvizét.

Szerepkörváltás, esős időben

Csapadékvíz szikkasztása közparkként működő zöldterületen. A vízzáró, burkolt felületekről összegyűjtött csapadékvizet szikkasztóárkokba vezetik, valamint vízáteresztő burkolattal közvetlenül a fák közelében tartják (Berlin, Adlershof)

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSEG

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSEG

Csak egy útpadka...

A padkán kialakított rések segítségével az úttestre hulló csapadékvíz szikkasztó zóldsávokba vezethető (Berlin, Adlershof)

Mi is az az esőkert?

A munkaköri leírás szerint egy speciális rétegrend segíti a víz szikkasztását, de Berlinben több helyütt egyszerűen a közparkként működő zöldterületen szikkasztják a vizet (Berlin, Adlershof). Akkor ez is esőkert?

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSEG

Kert, másképp

A lakóházak és az útfelületek között húzódó zöld árkok a tetőkről és a felszíni burkolatokról lefolyó csapadékvíz szikkasztására alkalmasak (Berlin, Adlershof)

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
ÉRCZFALVI ANDRÁS VENDÉGE A TÉMÁRÓL:
SZIGETI FERENC ALBERT

TRENDFM
GAZDASÁGI RÁDÍO CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

Cikkünk támogatója a Nemzeti Kulturális Alap

ma Berlinben, akkor azt az állam az ügynökségen keresztül 100%-ban támogatja. Ezenkívül persze rengeteg más, a központtól távolodva jellemzően nagyobb helyigényű megoldással is találkozhatunk.

Mindez szép és jó, de mi lehet a megoldás a belvárosokban, ahol a régi épületek között és a nagyon sűrű városi szövetben ezek nem feltétlenül működnek?

FOTÓ: SZIGETI FERENC ALBERT

Vízmeztartás a parkoló helyén

Koppenhága egyik büszkesége a belvárosi Tåsinge tér, ahol az aszfalton parkoló autók egy gondosan megtervezett, szikkasztóval ellátott esőkert-láncolatnak adták át a helyüket, amely amellet, hogy összegyűjti a környező házakról lefolyó csapadékvíz jelentős részét, pihenőhelyszíneként is működik. Persze, a kerékpáros-kultúrájáról ismert Koppenhágában, a szövetkezeti mozgalom hazájában könnyű, itthon pedig minden más – mondjuk erre gyakran. Ám évtizedek óta ezt a kártyát húzzuk elő kifogásként, miközben nagyon is jól tudjuk, hogy Dánia is majdnem ugyanott kezdte évtizedekkel ezelőtt, s éppenséggel Koppenhága sem rejti véka alá, hogy a Tåsinge tér esetében nagyon is nehéz volt az egyeztetési folyamat.

A híres berlini Potsdamer Platz közelében, a német fővárost egykor szétválasztó fal helyén ma már közterületi (felszín alatti) ciszternák, valamint több, szilárd mederburkolatú tó is található. Az így megfogott csapadékvíz egy részét pedig visszapumpálják a szomszédos irodaházba, ezzel öblítik a WC-ket. Nyilván, ehhez kellett egy tőkeerős üzemeltető, aki bevállalta az átépítést. Más kérdés, hogy az egyre erősebb hőhullámok során ma már néha ivóvízzel kell utántölteni a rendszert – ezt ma már valószínűleg a németek is máshogy csinálnák...

Amíg tehát az új városrészekben a jogi szabályozás a csapadékvíz hatékony megtartásához vezethet, s elegendő tér is rendelkezésre áll a zöldmegoldások kialakítására, addig a sűrűn beépített belvárosokban sokkal nehezebb e módszereket alkalmazni. A zöldinfrastruktúra használata azonban csak az intenzív csapadékesemények kezdeti szakaszában tud vízgazdálkodási célokat szolgálni, utána gyakorlatilag telítődik, és ha az eső intenzitása nagyobb, mint a talajba szivárgás sebessége, akkor már nem képes jól működni, így összetettebb megoldásokban kell gondolkodni. Koppenhágában például ma már nemcsak az bevett megoldás, ha egy városi park időszakos tóvá alakul, hanem az is, hogy egy gördeszkapark is óriási vízmeztartó tartályként működik özőn víz esetén. A legtöbb, jól bevált külföldi gyakorlat másik fontos tanulsága, hogy a hatékony városi csapadékvíz-gazdálkodás érdekében sok rendszert kell összehangolni és több szereplőt kell egy asztalhoz ültetni.

◀ A növényzet mint vízmeztartó

A legjobb vízmeztartó az egészséges talaj, de lombzatukon keresztül a városi fák is jelentős mennyiségű csapadékat képesek megfogni. Sűrű városi szövetben a zöldtetők jelenthetnek megoldást, hiszen ezek a csapadékvíz akár 70-80%-át is képesek megtartani (az Ecocity Augustenborg mintaterülete Malmöben)

Hol a megoldás?

Sűrűn beépített belvárosi részekben, mint amilyen Erzsébetváros, a közterületek használatának radikális átgondolása is szükséges a szivacs város-konceptió kialakításához

Vízgyűjtő terület a városban, avagy: ahol a városi eső már hazánkban is aranyat ér

A LIFE Városi Eső-program 2021-es kezdetekor még az sem volt egyértelmű, hogy egyáltalán ki tud itthon esőkertet tervezni, s nem voltak egyértelműek a felelősségi körök és a szabályozás sem.

A domborzati viszonyai miatt a dombvidéki árvizek által fokozottan veszélyeztetett fővárosi 12. kerületben a budai hegyek aljában található Győri út rendszeres elöntésének problémáját akarták megoldani a szakemberek, eredetileg egy nagyobb, felszín alá süllyesztett ciszternával. Ám az előzetes vizsgálatok eredményei szerint nem feltétlenül ott kell kezelni egy problémát, ahol az jelentkezik: például nem a város sűrűjében, ahol a közművek miatt még egy fát is nehéz ültetni, nemhogy egy hatalmas ciszternát besüllyeszteni a föld alá... Rádásul több, kisebb megoldással is lehet kezelni egy problémát.

Városi környezetben mindenhol hihetetlenül bonyolult a víz lefolyásának modellezése, hiszen lényegében minden útpadkát, továbbá a csatornahálózatot is figyelembe kell venni. A 12. kerületet – a jobb tervezhetőség érdekében – vízgyűjtő területekre tagolták, amely kimutatta, hogy a Győri úton gyakran tapasztalt elöntések kezelését a hegy tetején, a Sváb-hegyen kell kezdeni. „A Jókai Mór Általános és Német Nemzetiségi Iskola tekintélyes méretű épületének, valamint a szomszédos templomnak a tetejéről érkező csapadékvizet szeretnénk megfogni terepszint alatti tározók és esőkert létrehozásával. A Pünkösdfürdő parknál kísérleti céllal épült, kavicsos vízmeztartó réteget használó esőkert tervezői éppen annak kísérleti jellege miatt nem vállalták a kivitelezést, így egy amerikai magyar tájépítésznél lyukadtunk ki, aki a Seattle-módszerrel (ahol egy humuszos réteg fogja meg nagyon

FOTÓ: KISSIMON ISTVÁN

Amíg tehát az új városrészekben a jogi szabályozás a csapadékvíz hatékony megtartásához vezethet, s elegendő tér is rendelkezésre áll a zöldmegoldások kialakítására, addig a sűrűn beépített belvárosokban sokkal nehezebb e módszereket alkalmazni.

hatékonyan a vizet) tervezte az esőkeret” – ecseteli Rózsa Zoltán a megvalósítás rögs útját.

Ám szembejött a valóság: kiderült, hogy az iskola gépészetének a dugulás elkerülése érdekében nagyon is szüksége van arra, hogy a csapadékvíz néha átöblítse a csatornát, az egyházzal pedig tulajdonjogi kérdésekben nem jutott dülőre az Önkormányzat. Végül egy három elemből álló, moduláris, bővíthető, felszín alatti tározót épít az Önkormányzat a közelbe, amelynek vizét kisebb zöldfelületek öntözésére fogja használni.

A 18. kerületben ugyan részletes lefolyásvizsgálat nem, de a problémás útszakaszok feltérképezése megtörtént, s az Önkormányzat az így megállapítható legproblémásabb helysínzt jelölte ki a beavatkozásra. „A helyiek azt mesélték, hogy itt régebben a lakosok kiraktak egy műanyag széket, az mutatta meg az autósoknak a víz szintjét és azt, hogy át lehet-e hajtani” – meséli Baksa Tímea, az Önkormányzat munkatársa. Felszín alatti szikkasztók, vízmegtartó közzeggel rendelkező, fás árok és esőkeret egyaránt fogja szikkasztani itt a vizet, már csak azért is, mert a külföldi gyakorlattal ellentétben a Fővárosi Csatornázási Művek nem engedélyezi az esőkeretek túlfolyójának hálózatra kötését.

Ember tervez, közműhálózat végez

Az esőzések alkalmával patakká változó, régi árok-nyomvonalon haladó, gyalogos-lépcsős Szepesi utcában egy évszázados csatornacső akadályozta meg a Hegyvidéki Önkormányzatot egy esőkeret-mintautca kialakításában, hiszen annak kiváltása százmillióst tértel jelentene. Végül felkutattak pár olyan helysínzt, ahol egy önkormányzati tulajdonban lévő zöldsávban lehet egy kisebb forgalmú, problémás utca vizét megtartani, s mindezt a közműhálózat sem akadályozza.

A rendkívül sűrűn beépített, kevés zöldfelületű Erzsébetváros lekéselt a Tásinge téri megoldások teljes körű alkalmazásáról, mivel a Klauzál tér átalakításának tervezése már korábban lezajlott. Így – jobb híján – a téren álló vásárcsarnok tetejéről gyűjtik csak össze az esővizet a szomszédos ház udvarán földbe süllyesztett, 60 köbméteres ciszternában, amelynek vizét öntözésre fogják használni. Alapvető kérdés persze itt is, hogy ki hoz majd létre még sok, ehhez hasonló csapadékgyűjtőt, amíg a vezetékes víz ilyen olcsó?

FOTÓ: LIFE IN RUNOFF PARTNERSÉG

„A helyiek azt mesélték, hogy itt régebben a lakosok kiraktak egy műanyag széket, az mutatta meg az autósoknak a víz szintjét és azt, hogy át lehet-e hajtani” – meséli Baksa Tímea, az Önkormányzat munkatársa.

„Csendélet” a 12. kerületben

A városi csapadékvíz-gazdálkodás helyi megoldásokat kíván. Az Öröm utcában is épül két kisebb, egyenként 10 köbméteres ciszterna, de az egész városban ez értelemszerűen nem lehetséges

Lakosság és egyéni felelősség

„Fontos lenne megmutatni, hogy a víz érték, mert mikroklímát szabályoz és támogatja a biológiai sokszínűséget. Hosszabb távon ezért a felszínre szeretnénk hozni a Hegyvidék forrásainak vizét is, ösztönözve ezzel a lakosokat arra, hogy ők is víztesteket, kerti tavakat és esőkereteket alakítsanak ki saját kertjükben. Ez volna az igazán nagy lépés, hiszen a legtöbb zöldfelület egy nagyvárosban jellemzően magántulajdonban van” – villantja fel a távlati terveket Rózsa Zoltán.

A változó helyzetet mindenki a saját bőrén érzi: a biztosítók is reagálnak az extrém időjárási helyzetekre, új konstrukciókat dolgoznak ki, a 2022-es aszály pedig rengeteg kerttulajdonos érdeklődését felkeltette a vízmegtartás iránt. A kertvárosi övezetekben gazdag 18. kerületben már évek óta ezres nagyságrendben oszt az Önkormányzat esővízgyűjtő tartályokat, s ez a szemléletformáló megoldás nagyon sok településen vált mára gyakorlattá.

FOTÓ: KISSIMON ISTVÁN

Köztér újragondolva?

Erzsébetvárosban is elindult az átfogó szemléletű gondolkodás a csapadékvíz-gazdálkodás témájában, de az újonnan kinevezett főtájépítésnek nincs könnyű dolga, hiszen a rendkívül sűrű beépítés miatt egyedül talán a fásítások és a köztterek megújítása során lehet érvényesíteni a vízmegtartást a közterületeken. (Amihez viszont sokszor parkolókat kell megszüntetni és köztereket kell újragondolni...)

SZIGETI FERENC ALBERT
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ

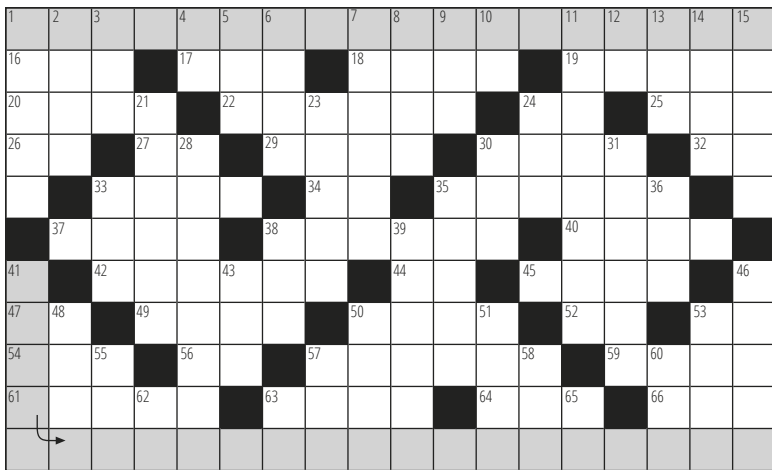
„Fontos lenne ugyanakkor azt is láttatni, hogy nincs 100%-os megoldás – a természetben is van árvíz. Csak zöldinfrastruktúra használatával ezt a problémát nem lehet megoldani, szükség van műszaki megoldásokra is, továbbá mindig lesznek káresetek, ezért az egyéni felelősséget is növelni kell. Vannak helyek, ahol érdemesebb a lakóknak építeni egy egyszerű, nem túl magas peremet, mondjuk, a pince elé, mint kívülről várni a megoldást – ezt már Fülöp Bence, a Trinity Enviro Kft. ügyvezetője mondja. – Készítettünk egy vízmérleg-számitást: a fővárosra jellemző telektípusok figyelembevételével kiszámoltuk, hogy ha a burkolt felületek felén megfognánk az összes csapadékot, akkor mindössze 30%-kal csökkenne az elfolyó víz mennyisége.”

A Budapesten készülő csapadékvíz-stratégia „... kijelöli azokat a területeket, ahol a nagyobb léptékű, összetett megoldásokat kell alkalmazni a városi árvizek kockázatainak csökkentése érdekében. A három fővárosi szennyvíztisztító telephez, mint befogódóhoz kapcsolódó vízgyűjtőkre bontottuk a főváros területét, és a komplex lefolyásmoделlezés alapján zöld- és kékinfrastruktúramegoldásokkal szeretnénk stratégiát adni a vízgyűjtőkön elhelyezkedő kerületi önkormányzatok kezébe” – teszi hozzá Barsi Orsolya, a Főpolgármesteri Hivatal Klíma- és Környezetügyi Főosztályának helyettes vezetője.

Nyilvánvaló, hogy egyetlen várost sem lehet kiemelni a környezetéből: a városi csapadékvíz-gazdálkodás és vízmegtartás bonyolult kérdéskörét tágabb földtani-földrajzi összefüggéseiben kell vizsgálni. Budapest például majdnem mindenhol „befelé”, a Duna irányába lejt, a tudatos vízmegtartás ezért az ivóvízellátásban tapasztalt fennakadásokat is enyhítheti az aszályos nyarakon.

LAO-CE AFORIZMÁJA

Ezúttal Lao-ce aforizmáját rejtette el keresztrejtvényében Both László, csíkszeredai olvasónk. A megfejtést március 10-ig várjuk címünkre: szekesztoseg@afoldgomb.hu. A helyes megfejtők között 3 db, páros belépőt sorsolunk ki a Szépművészeti Múzeum idei kiállításaira.

Vízszintes: 1. Lao-ce (kínai filozófus) aforizmája; első rész. 16. Albán pénznem. 17. Szürkének laposnak tartó. 18. Vörösmarty Mihály eposza. 19. Itt, alul (népies). 20. Légtársaság ügyfele. 22. Kiszárad a forrás. 24. Ott kezdődik! 25. A hegy leve. 26. A múlt idő egyik jele. 27. Csak félig! 29. Színházi idény. 30. Ahogy végzi dolgát. 32. Milligramm, röviden. 33. ... Sharif; néhai filmszínész. 34. Autonóm terület, röviden. 35. Földtörténeti korszak. 37. Vagyis, tehát. 38. Kapatos. 40. Romlott a zsír, szalonna. 42. Gyorsan folyó (patak). 44. Távolodva. 45. Savanyítószer. 47. Magánhangzó, röviden. 49. Nem is emez. 50. Elektronikai márkanév. 52. Ajándékoz. 53. A Maros partjai! 54. Torbággal egyesült. 56. Az ezüst vegyjele. 57. ...Williams; teniszstár. 59. Szemmel tart, vigyáz rá. 61. Szükségleteiről gondoskodik. 63. A kaviár is ez. 64. Hosszú trombitahang. 66. Becézett Enikő.

Függőleges: 1. Az Olt folyó latin neve. 2. Riga lakója. 3. Régi rádiómárka. 4. Huhogni kezd! 5. Egy angolul. 6. Tartósító folyadék. 7. Mexikói forradalmár (Emiliano). 8. A 13 vértanú városa. 9. Erdélyi történetíró (Péter). 10. Bytom határai! 11. Tó Dél-Amerikában, az Andokban. 12. Korrövidítés. 13. Sérülés. 14. Fészekaljnyi kiskutyá. 15. Hegyi kérődző. 21. Lada autótípus. 23. Új hidat ünnepélyesen átadó. 24. Mosópor márkája. 28. Földalatti várbörtön. 30. Érc, latinul. 31. Törlőpárta ejtő. 33. Becézett Ozor. 35. Amerikai filmszínész (Nick). 36. ... King Cole; dzsesszenekes. 38. Bajor folyó. 39. Levél a vezetőségtől. 41. Lao-ce aforizmája; második, befejező rész. 43. Gabonaszem. 46. Száradva töpörödik. 48. Benny ...;néhai angol komikus. 50. Mivelhogy. 51. ... meridiem; délelőtt. 53. Rövid szoknyahossz. 55. Lenti helyre. 57. Könnyűzenei stílus. 58. Vezérkari főnök volt (Artúr). 60. Vörös, angolul. 62. Ábrarész! 63. Római 49-es. 65. Juttat népiesen.

Előző lapszámunkban megjelent rejtvény megfejtése:

óriás fürkészdarázs, mezei poszméh, redősszárnyú darázs
Szerencsés nyerteseink, akik helyes megfejtést küldtek be: **Máté Veronika** (Pécs), **Dr. Sándor Katalin** (Budapest), **Varga Gábor** (Miskolc).
Juttalmuk egy-egy *Gerinctúrák a Kárpátokban c.* könyv. Gratulálunk!

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
HONLAP: WWW.FOLDRAJZITARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZITARSASAG.HU

ELNÖK: DR. LÓCZY DÉNES
ALELNÖKÖK: DR. EGEDY TAMÁS
DR. NEMERKÉNYI ZSOMBOR
FŐTTKÁR: DR. JENEY LÁSZLÓ

SAKOSZTÁLYOK:

BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYMÁSZO-SAKOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGÉSZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKÉPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANÁRI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:

BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZÉKESZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYŐR)
KISKUNSAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZEP-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (SZEKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYÍRSÉGI OSZTÁLY (NYÍREGYHÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATHELY)
SZEGEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSÍKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSŐ

**AZ ÚJ SOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):**
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSŐ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TÓL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

A Földgömb megjelenését támogatja:
Magyar Kultúráért Alapítvány
Petőfi Kulturális Ügynökség

Merre húz a szíve? Élvezze az Azúr Deluxe Club kedvezményeit!

Tegyen egy sétát közvetlen vízpartunkon
és élvezze a csodálatos Balatont minden színében!
Élje át az év minden napján a wellness kényeztető világot!
Pihenje ki magát a Siófoki Villa Azúr Apartmanházban!

Kedvezménykupon kód: Földgömb2023

Telefon: [06-70] 932-7998

<https://azurevent.hu/ajanlataink/akcio/>

BUDAPEST

AZ ELSŐ ARANYKOR

Sztereoképek és képeslapfotók a Fortepan
és a Deutsche Fotothek gyűjteményéből

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

2023. november 15. – 2024. február 18.

Együttműködő partnerek

Működőtársak

